

Стари српски надгробни споменици у Мостару

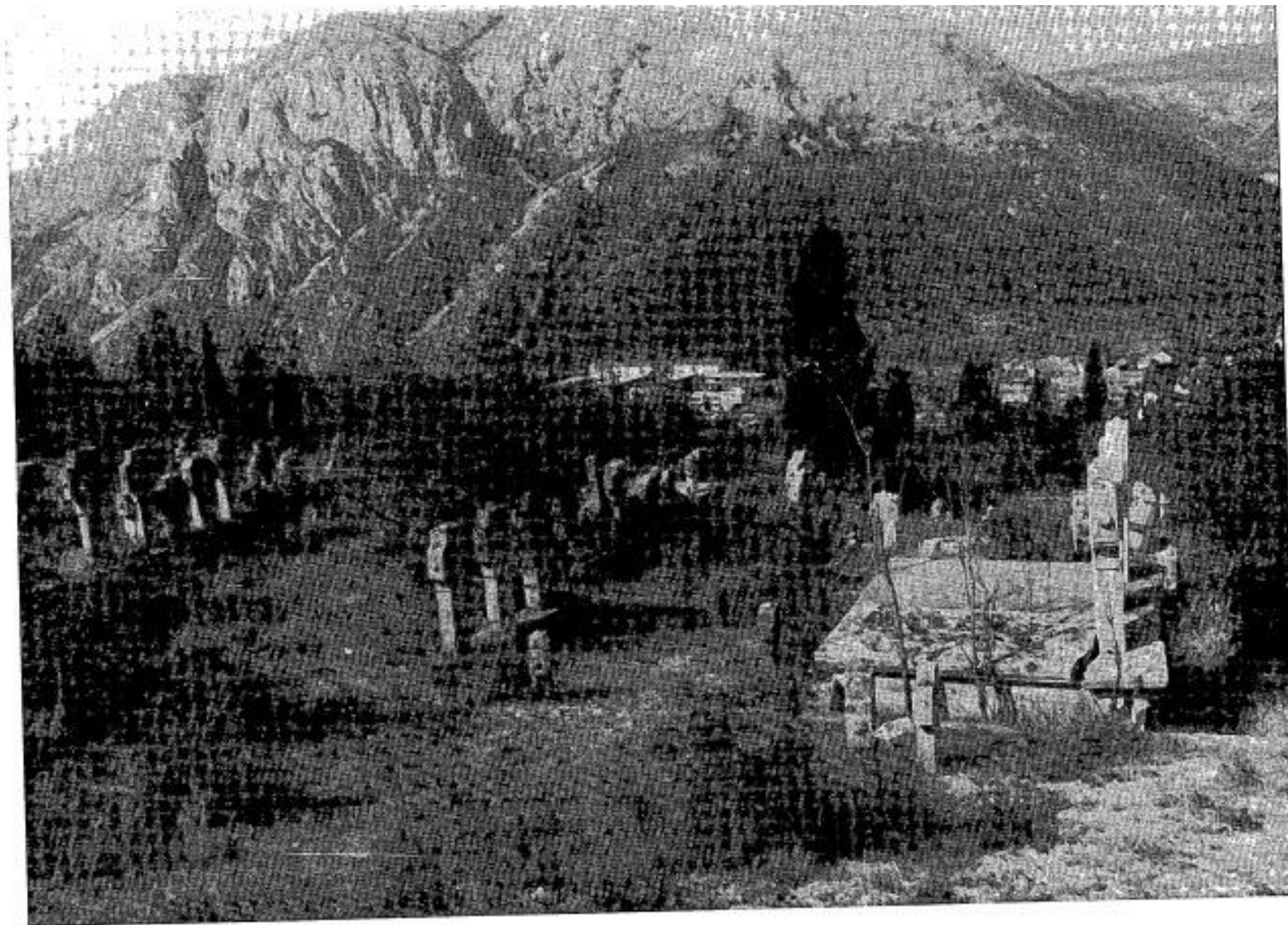
Епитафи надгробника на Пашиновачком гробљу

РАДОМИР СТАНИЋ

Уочивши пре више од три деценије вишеструки значај старих српских надгробних споменика са натписима у Мостару, који су концентрисани у три импозантне некрополе: на Бјелушинама, на Пашиновцу и изнад Старе српске православне цркве, писац ових редова је приступио њиховој систематској теренској дескриптивној обради, фотографском снимању и брижљивом преписивању и калкирању епитафа, прикупивши тако драгоцену грађу за проучавање српског живља у овом граду. Сакупљена документација у којој су нашли место сасвим непознати подаци које садрже натписи из XVII и XVIII века успоставила је знатно измењенију представу од уобичајене о прошлости српског Мостара, његовог становништва, православној богомољи и другим институцијама. Богатство података из натписа који потичу из XIX века употпунило је слику о старим мостарским српским породицама. Етнологија, социологија, историја и друге научне дисциплине у објављеним епитафима стекле су нова упоришта за стицање потпу-

нијих знања о слојевитој прошлости града на Неретви којој су Срби својим делотворним животом дали посебно обележје.

У тренутку када ратна разарања у Мостару нису поштедела ништа што је српско, ова документација добија на значају утолико пре јер су, према непотпуним обавештењима, у бруталном и пакленом рушењу српских грађевина, институција и споменика, међу којима по катаклизмичним размерама заузима доминантно место застрашујуће минирање и потпуно уништавање саборне цркве Св. Тројице (1863/1873), уништени читави делови српских гробаља са великим бројем старих надгробних белега украшених натписима. С обзиром на злу судбину мостарске српске сепулкралне баштине коју је доживела у рату 1992 — 1994. у којем Срби бране свој опстанак и основна људска и национална права, а имајући у виду безобзирни изгон српског становништва из града у коме живи од његовог самог оснивања, као и непостојање могућности да

Сл. 1. Гробље на Пашиновцу, општи изглед

Fig. 1. Vue du cimetière de Pašinovac

се несметано настави проучавање овдашњих преосталих старих српских надгробних споменика у оквиру споменутих гробаља, до сада објављени резултати истраживања и документовања мостарских српских православних надгробних споменика добијају размере несагледиве националне важности. Обрадом споменика, фотоснимањем, преписивањем и калкирањем натписа спашени су изузетно значајни писани извори о прошлости мостарског и херцеговачког српског живља. Многи споменици са натписима заувек су уништени у још неокончаном рату. Учињено је то смишљено да би се ликвидирали аутентични докази о вековном присуству Срба у главном граду Херцеговине, и да би се затрли трагови српског културноисторијског наслеђа. Међутим, истраживачка упорност и настојање да се сви споменици документују по одговарајућем методолошком поступку потпуно су се исплатили. Највећи број споменика је снимљен, натписи преписани, добар њихов број је публикован, посебно када је реч о оним старијим.

Стари део гробља на Пашиновцу, највећег православног гробља у Мостару које је активно, годинама је предмет истраживања у оквиру пројекта *Стара српска православна гробља у Мостару*, које се постепено пред последњи рат приводи крају. У току протеклих година исходи истраживања ових гробаља су делимично објављени с циљем да се наша културна и научна јавност упозна с неким најважнијим аспектима њихових разноликих вредности и да се скрене пажња на потребу њихове елементарне заштите с обзиром на евидентну угроженост и пропадање. Објављени прилози* изазвали су код извесних кругова одређену научну радозналост, али и истовремено обавезали њиховог аутора да настави истраживање и да у догледно време, после дефинитивне реализације наведеног пројекта, целовито, у раду већег обима, па можда и књизи, објави свеколику прикупљену грађу у виду натписа и све друге релевантне чињенице о стварном научном значају ових гробаља, односно података које садрже њихови очувани натписи. Разуме се, тако замишљен рад — студија обухватиће многа питања која се односе на клесарску вештину мајстора, типолошке одлике споменика, декоративнопластичне вредности надгробника, податке о најстаријим српским породицама, њиховом разграђавању, раслојавању, ишчежавању и сл. Била би, свакако, посвећена одговарајућа пажња и другим проблемима који задиру у домен историје, историје уметности, етнологије, социологије, лингвистике и других научних дисциплина с обзиром на то да натписи српских надгробних споменика у Мостару садрже драгоцене у науци још неискоришћене податке и да сами споменици као продукти клесарске вештине, својим симболичним и пластичним вредностима, нису били предмет посебне научне обраде коју заслужују. О лингвистичкојезичким и палеографскоепиграфским особеностима натписа који се великим делом везују за епитафе херцеговачких стећака, али и за искуства преписивача старословенских и црквенословенских текстова, и о другим питањима која са становишта продубљеног научног истраживања захтевају задовољавајућа тумачења, свакако ће бити речи бар у оној мери која одређује њихове опште културнонаучне вредности. Што се тиче неопходних мера заштите ових гробаља, а посебно надгробних споменика који су на разли-

чит начин угрожени и оштећени, објављени прилози нису постигли жељене ефекте, што, наравно, никако не значи да их и даље не треба очекивати.

Два текста о натписима надгробних споменика на Пашиновцу** објављена у мостарском часопису „Херцеговина“ обрађују нека важна питања која се односе на само гробље, степен његове истражености, затим на облике споменика, начин њиховог украшавања и на саме натписе, поготово оне старије чије су особености посебно разматране. Ова два прилога садрже 684 натписа у изворном облику од којих 18 из XVII, 290 из XVIII и 376 из XIX века. Овај број натписа из времена од XVII до XIX века представља по прилици знатно мање од једне половине укупног броја епитафа на овом гробљу из тог раздобља. Досадашњим радом на евиденцији и исписивању натписа на Пашиновцу који датирају из XVII века утврђено је да постоји 18 епитафа који су настали између 1672. и 1696. године. Претпоставља се да овај број није дефинитиван и да ће се у даљем раду на ишчитавању и исписивању открити још неки епитаф из овог века. Према досадашњим сазнањима, не постоји могућност да се пронађе натпис старији од XVII века, али када је реч о надгробницима без натписа, неспорно је да постоје они знатно старији, од којих неки потичу, судећи по великој блискости са стећцима, из периода XV — XVI век. Иако изненађује број очуваних споменика са натписима из XVIII века (290), већ сад се може констатовати да он није исцрпљен и да се може очекивати проналазак извесног броја надгробника из тог века, поготово у оном делу гробља који је највише зарастао у драч и коров. Уосталом, о новооткривеним споменицима са натписима из XVIII века сведоче епитафи који се објављују у овом прилогу.

У овом чланку излажу се резултати истраживања средишњег дела старог споменичког комплекса на Пашиновцу. Објављује се укупно 348 натписа. Међу њима 22 епитафа потиче из XVIII века (број 2, 9, 58, 80, 118, 119, 137, 146, 182, 201, 211, 216, 217, 240, 241, 246, 247, 257, 258, 268, 315 и 336), а 154 из прве половине XIX века, од којих је 45 из прве две деценије XIX века. Гробове жена обележава 141 споменик, а остали су надгробници покојникамушкараца и њихове деце. Међу споменицима чији се натписи објављују налази се већи број оних који обележавају гробове чланова веома угледних старих мостарских српских породица, као што су породице Марковић, Шола, Ћупина, Пичета, Иванишевић, Ћирић, Палавестра, Обрадовић, Ковачевић, Билић и друге. Особито су били бројни припадници следећих породица: Грујица, Милинковић, Куртовић, Шпаравало, Милетић, Гаћаница, Бокун, Оборина и др. Запажају се необична презимена појединих породица, као што су: Гале, Голо, Прерад, Педала, Пеш, Ротула, Ћук, Екмечија, Маргета, Скавела, Каришик, Зубац и сл., од којих данас само неколико њих има потомке. Уз већи број натписа дата су објашњења и коментари у напоменама којима се шире и аргументовано осветљавају поједине личности из најугледнијих породица, разуме се у складу са расположивим подацима. На крају још треба додати да овај корпус натписа садржи поред оних што потичу из XVIII и XIX века и десетак натписа с почетка XX stoleћа с обзиром на то да чине јединство са натписима на надгробницима који обележавају гробове раније умрлих чланова истих породица.

Сл. 2. Споменик Марије Лазинице из 1751. г.

Fig. 2. Monument funéraire à Marija Lazinica datant de 1751

Сл. 3. Споменик Деспе Татаринове кћи, XVIII век

Fig. 3. Monument à Despa, fille de Tatarin, XVIIIe siècle

1. **І Н Ц І Р І Д І К М** З дѣ почиваетъ раба вожія **Ана** сѣпрѣга **Кідака Марковича**. Бѣди ної вѣчная радость і влажені покоі. Прѣстави се мѣца **яанварія** дѣнь **28.** на **1826.**¹
2. **ІГ ХГ НН КЯ** З дѣ почиваетъ рабъ в(о)жи **Евто** синъ **Милована Іовковича**. Б(о)гъ да га прости **1796.**²
3. **ІГ ХГ** З дѣ почиваетъ рабъ в(о)жи **Ристанъ Шанто**. Бѣчна мѣ радость. Прѣстави се илиштака на **1800.**³
4. **ІГ ХГ НН КЯ** З дѣ почиваетъ рабъ вожи **Кідакъ Марковичъ**. Бѣди омѣ вѣчная радость и влажені покой. Прѣстави се лѣта гдѣня **1829** мѣца **декембра** **13.**⁴
5. **І Н Ц І М Л Р Б** З дѣ почиваетъ рабъ вожи **Тоша** **Екмечия**. Бѣди омѣ вѣчная радость и влажені покой. Прѣстави се **1823.**⁵
6. **ІГ ХГ** З дѣ почиваетъ младѣнецъ **Ана** **Станише** **Спаравала** на **1829.**⁶
7. **ІГ ХГ НН КЯ** З дѣ почиваетъ рабъ вожі **Рісто** **штрочѣ** **младѣ**. Прѣста(ви) се ва **лѣто** на **1814.**

Р. Станић, *Прилог проучавању старих мостарских заната*, Гласник Земаљског музеја Босне и Херцеговине, Етнологија, н. с. св. XXII, Сарајево 1967, 145—160; исти, *Споменици монахиња и монаха из XVII и XVIII века на православним гробљима у Мостару*, Гласник Српске цркве, 3, Београд 1967, 35—46; исти, *Стара гробља као извори за проучавање прошлости наших градова*, Повеља октобра, 2—3, Краљево 1975, 139—151; исти, *Гробље на Бјелушинама у Мостару* — скица за монографију, Херцеговина, 1, Мостар 1981, 171—194; исти, *Надгробни натписи из XIX века на Бјелушинском гробљу у Мостару*, Херцеговина, 2, Мостар 1982, 183—220; исти, *Надгробни споменици са натписима из XVII и XVIII века у гробљу на Пашиновицу у Мостару*, Херцеговина, 3, Мостар 1983, 153—196; исти, *Натписи на споменицима у гробљу на Пашиновицу у Мостару*, Херцеговина, 4, Мостар 1985, 159—199.

** Р. Станић, *Надгробни споменици са натписима из XVII и XVIII века у гробљу на Пашиновицу у Мостару*, Херцеговина, 3 (1983) 153—196; исти, *Натписи на споменицима у гробљу на Пашиновицу у Мостару*, Херцеговина, 4 (1985) 159—199.

¹ Марковићи нису бројна али су стара породица. Из ње је, свакако, најпознатији Ато Марковић који се бавио књижевним радом. Био је међу претплатницима неких књига и часописа до 1850. Најстарији је споменик из породице Марковић Анике Марковић која је умрла 1782. Уп. В. Ћоровић, *Мостар и његова српска православна општина*, Београд 1933, 35, 40, 85.

² Јововићи су, изгледа, рано ишчезла породица. Ниједног њеног члана не срећемо међу надгробницима XIX века.

³ Ристан је једини припадник ове породице. Није се могло установити да ли су Шантићи пореклом од Шанта, као што би се могло претпоставити, или не.

⁴ Марковићи славе Св. Јована Крститеља. Уп. М. С. Поповић, *Крсна имена — славе православних српских породица у Мостару*, Мостар 1923, 7.

⁵ Презиме Екмечија свакако се може повезати са занимањем ове породице. Уп. Р. Станић, *Прилог проучавању старих мостарских заната*, 145—160.

⁶ Спаравало, односно Шпаравало је доста бројна мостарска породица. До сада је пронађено 12 споменика на гробљима у Бјелушинама и Пашиновицу који обележавају гробове покојника из ове породице у XIX веку. Иначе, чланови ове породице славе Ђурђевдан. Уп. М. С. Поповић, 25.

8. **І Н Ц І М Л Р Б** Здѣ почиваєть раба в(о)жия Стана сѣпрѣга Тоше Дѣчича. Бѣди вѣчна радостъ і влажѣні покой. Прѣстави се го(динѣ) 1822. мс. новѣра дѣнь 27.⁷
9. Здѣ почиваєть раба вожия Ішка сѣпрѣжница Дѣѣ-ми. Б(о)гъ да в прости і пом(и)лѣ. Прѣстави се мѣсеца маія на 1799.
10. **І Н Ц І** Здѣ почиваєть рабѣ вожі Ішво штрочѣ Дѣке Тошича. Прѣс(тави) се 1840.⁸
11. **І Н Ц І Н К Б** Здѣ почиваєть рабѣ вожіа Ріста сѣпрѣга Бошка Іванишовича. Бѣди омѣ вѣчная ра-достъ) 1816.⁹
12. **І Н Ц І Б К Н** на 1826. Здѣ почиваєть рабѣ вожі Достина сѣпрѣга Николе Михичича. Бѣди омѣ вѣчная радостъ і влажѣні покой. Прѣстави се.¹⁰
13. **ІѢ ХѢ НІ КЯ** Здѣ почиваєт рабѣ Дѣка. Бѣди омѣ вѣчна радостъ і вл(а)жѣні покой. 1801.
14. **І. Н. Ц. І. ІѢ ХѢ** Здѣ почиваєть рабѣ вожі Чѣро синѣ Ішвана Шолѣ. Прѣстави се н(а) 1827. мѣца іюліа дѣнь 7.¹¹
15. **ІѢ ХѢ** Здѣ почиваєть Ятанасиѣ штрочѣ Ристѣ Шолѣ. Прѣстави се 1854. мѣца апріла дѣнь 9.¹²
16. **И. Н. Ц. ІѢ ХѢ НІ КЯ М.** Здѣ почиваєть раба вожия Марія сѣпрѣга Ішвана Шолѣ. Бѣди ной вѣчная радостъ и влажѣні покой. Прѣстави се на 1827. и поживѣ сѣхъ лѣта 45. мѣца іюліа дѣнь 29.¹³
17. **І. Н. Ц. І. ІѢ ХѢ** Здѣ почиваєть рабѣ вожі Шпіро прозватѣ Іованѣ Шолѣ. Прѣстави се 5. маія 1871 а поживѣ сѣхъ лѣта 92.¹⁴
18. **І. Н. Ц. І. ІѢ ХѢ М. Л. Р. Б.** Здѣ почиваєть рабѣ вожі Панто Шолѣ а прозван Бѣканом. Поживѣ сѣхъ лѣта 58. Прѣстави се лѣта ѿ Хріста 1879. авгѣста дѣнь 6.
19. **И. Н. Ц. И.** Овѣѣ борави вѣчни санак Јелка су-пруга Вукана Шолѣ роѣѣна Каблар. Прѣсели се у вѣчност у 77. год. 8. јула 1900. Вѣчна јој памјат.¹⁵
20. **ІѢ ХѢ І. Н. Ц. М. Н. Л. Б. І.** Здѣ почиваєть рабѣ вожі Гава Чолякѣ. Бѣчная радостъ і влажѣні (покой). Прѣстави се лѣта гдѣна мѣсеца. . . . 1809.
21. **І. Н. Ц. І. М. Л. Р. Б.** Почиваєть вожі сѣпрѣга Лазара Чѣпинѣ. Бѣди вѣчная ра-достъ и влажѣні 1832.¹⁶
22. **І. Н. Ц. І. ІѢ ХѢ** Здѣ почиваєть рабѣ вожі Лазарѣ Чѣпинѣ і поживѣ лѣта 60 і прѣстави се лѣто гдѣнѣ 1856. авгѣста дѣнь 3.
23. Здѣ почиваєть рабѣ вожі Ристанѣ Чѣпина на 1838.
24. **ІѢ ХѢ** Здѣ почиваєть раба вожѣ Ішка ці Ішѣ Чѣпинѣ 1853.¹⁷
25. **І. Н. Ц. І. М. Л. Р. Б. НІ КЯ** Здѣ почиваєть раба вожия Петрѣша сѣпрѣга Дѣке Ѣрлановича. Бѣди ной вѣчная радостъ и влажѣні покой. Прѣ-стави се на 1829.¹⁸
26. **І. Н. Ц. І. ІѢ ХѢ** Здѣ почиваєть рабѣ вожі Дѣка Ѣрлановичѣ. Бѣди омѣ вѣчная радостъ і влажѣні покой. Прѣстави се лѣто 1849.
27. **И. Н. Ц. И.** Здѣ почиваєть рабѣ вожі Стоя Гоѣ сѣпрѣга Спасѣя Поповича. Бѣди вѣчная радостъ и влажѣні покой. Прѣстави се годинѣ на 1838.¹⁹
28. **І. Н. Ц. І. М. Л. Р. Б.** Здѣ почиваєть раба вожия Госпаѣа ці Мирѣа Івковича. Прѣстави се на 1830.²⁰
29. **ІѢ ХѢ І. Н. Ц. І.** Здѣ почиваєть рабѣ вожі Панто Тодоровичѣ і поживѣ лѣта 35. Прѣстави се лѣто господнѣ на 1859.²¹
30. **І. Н. Ц. І. Н. У. Д. Ё.** Здѣ почиваєть рабѣ вожіа Ішванѣа сѣпрѣга Шѣпана Голѣ. Бѣди ной вѣчная радостъ і влажѣні покой. Прѣстав се годѣнѣ на 1839.²²
31. **ІѢ ХѢ І. Н. Ц. І.** Здѣ почиваєть раба вожіа Мітра сѣпрѣга Лазара Мілѣтича апріла 1861.²³
32. **І. Н. Ц. І. І. Н. К. М. Г.** Здѣ почиваєть рабѣ во-жиа Фиміѣа сѣпрѣга Тр(и)пка Пичѣтѣ. Бѣди омѣ вѣчная радостъ і влажѣні покой. Прѣстави се на 1835.²⁴
33. **І. Н. Ц. І. ІѢ ХѢ** Здѣ почиваєть рабѣ вожі Ячимѣ Чѣпина. Бѣди омѣ вѣчная радостъ и вла-жѣні покой 1848.
34. **ІѢ ХѢ** Здѣ почиваєть рабѣ вожі Бѣканѣ Чѣрѣ Грѣиѣѣ. Бѣди омѣ вѣчна. Прѣстави се 1816.²⁵
35. **І. Н. Ц. І. ІѢ ХѢ** Здѣ почиваєть раба вожіа Янѣа сѣпрѣга Ніколѣ Мілѣтича. Прѣстави се 1851.
36. **ІѢ ХѢ** Здѣ почиваєть рабѣ вожі Рісто сѣнѣ Ні-колѣ Мілѣтича. 1851.
37. **І. Н. Ц. І. НІ КЯ** Здѣ почиваєть рабѣ вожі Панто Грѣиѣа. Бѣди омѣ вѣчная радостъ и вла-жѣні покой. Прѣстави се на 1832. мѣца новѣра 25.
38. **І. Н. Ц. І. ІѢ ХѢ** Здѣ почиваєть раба в(о)жия Ѓѣѣпанія сѣпрѣжниѣа Ілиѣ Грѣиѣѣ. Бѣди вѣ вѣчная радостъ і влажѣні покой. Прѣстави се лѣта господня дѣнь 15 годѣна 1812.
39. **І. Н. Ц. І. ІѢ ХѢ** Здѣ почиваєть рабѣ вожі Ішванѣ Грѣиѣа сѣнѣ Ѓѣрѣ Грѣиѣѣ і поживѣ лѣта 33. Прѣстави се лѣто гдѣнѣ 1852. авгѣст 25.
40. **І. Н. Ц. І. М. Г. І. Б. І. Я.** Здѣ почиваєть рабѣ божи Гімо Грѣиѣа. Бѣди омѣ вѣчная радостъ и влажѣні покой. Прѣстави се на 1850. іюліа 29.
41. **І. Н. Ц. І. ІѢ ХѢ** Здѣ почиваєть рабѣ вожі Ішванѣ Грѣиѣа а сѣнѣ Пантѣ Грѣиѣѣ. Поживѣ лѣта 42. Прѣстави се лѣта гдѣна 1852. фѣрѣѣара 6.
42. **ІѢ ХѢ І. Н. Ц. І.** Здѣ почиваєть рабѣ вожі Міѣо Грѣиѣа. Прѣстави се 16 шѣтобра 1859. Родѣ се маія 3. 1840. поживѣ лѣта . . .
43. **ІѢ ХѢ** Здѣ почиваєть рабѣ вожі Гаѣа Грѣиѣа. Прѣстави се на 1801. Бѣди омѣ вѣчна памѣтѣ и влажѣні покой.

44. **І. Н. Ц. І. Здѣ почиваетъ раба вожія Марія сѣпрѣга Дамяна Мілінковича. Бѣди ѿ вѣчна радостѣ і влажени покой. Преставі се 1844.**²⁶
45. **ІГ̃ ХГ̃ І. Н. Ц. І. Здѣ почиваетъ рабѣ вожі Рісто Дамяна і пожіѣ 60 лѣта. Преставі се 4 авгѣста 1862.**
46. **І. Н. Ц. І. ІГ̃ ХГ̃ Здѣ почиваетъ раба вожія Сава сѣпрѣга Міхе Мілінковича. Пожіѣ годіна 80. Преставі се лѣта господня 1851.**
47. **І. Н. Ц. І. М. Д. Р. Б. Здѣ почиваетъ рабѣ вожі Рісто синѣ Міхе Мілінковичѣ.**
48. **І. Н. Ц. І. Здѣ почиваетъ рабѣ вожі Дамяна Мілінковичѣ.**
- 48a. **Здѣ почиваетъ рабѣ вожі Рісто штрочѣ Іована Милинковича**
49. **І. Н. Ц. І. І. Д. Н. Р. І. Б. Здѣ почиваетъ рабѣ вожі Міхо Милинковичѣ. Бѣди ѿ вѣчна радостѣ и влажени покой. Престави се 1846.**
50. **І. Н. Ц. І. НН̃ КЯ̃ М. Д. Р. Б. Здѣ почиваетъ раба вожія Савана сѣпрѣга Бошка Мілінковича. Бѣді ѿ вѣчна радостѣ і влажени покой. Преставі се 1834.**
51. **І. Н. Ц. І. НН̃ КЯ̃ Р. М. Д. Я. Здѣ почиваетъ рабѣ вожі Марко Міче Мілінковича сінѣ. Бѣди мѣ вѣчна радостѣ і влажени покой. Престави се 1835.**
52. **І. Н. Ц. І. ІГ̃ ХГ̃ НН̃ КЯ̃ Здѣ почиваетъ раба вожія Єлка сѣпрѣга Міхе Мілінковича. Пожіѣ лѣта 23. Преста(ви се) маія 1. 1878.**
53. **ІГ̃ ХГ̃ І. Н. Ц. Д. Здѣ почиваетъ раба вожія Іованка сѣпрѣга Іліѣ Маргѣтѣ і пожіѣ лѣта 75. Преставі се мѣсѣца іюлія 31. Бѣді ноі вѣчна радостѣ і влажени покоі. 1858.**²⁷
54. **І. Н. Ц. І. ІГ̃ ХГ̃ Здѣ почиваетъ рабѣ вожі Іаня сінѣ Єфѣ Маргѣтѣ. Роді се 1854. декемра 16. Преставі се 1871. септемр(а) 17.**
55. **І. Н. Ц. І. ІГ̃ ХГ̃ НН̃ КЯ̃ М. Д. Р. Б. Здѣ лежитъ раба вожія Анна сѣпрѣга Єфтимія Маргѣтѣ ѿ**

⁷ Колико смо могли да установимо, ова породица није ни у каквом сродству са Јованом Дучићем који је рођен у Требињу. Треба претпоставити да су се Дучићи доселили у Мостар из требињског краја. Уп. Ј. Дедијер, *Херцеговина, антропогеографске студије*, Сарајево 1990, 140, 148, 273.

⁸ *Тошићи* су доста бројна породица. Евидентирано је петнаестак споменика који обележавају гробове покојника ове породице из времена од тридесетих година до краја XIX века. У XX веку среће се само једна, и то породица Шпира Тошића који слави Св. мученика Климентија. Уп. М. С. Поповић, 50.

⁹ *Иванишевићи* су били веома угледна мостарска породица. Они воде порекло из Поповог поља. Уп. Ј. Дедијер, *нав. дело* 267. Илија Иванишевић је био љубитељ старина. Код њега је брижљиво чувано познато Мостарско јеванђеље, значајан споменик преписивачке и илуминаторске делатности из XIV века. Уп. В. Ћоровић, 39. Најстарији представник ове породице је Петар Иванишевић, сахрањен на Бјелушинском гробљу 1767. Уп. Р. Станић, *Гробље на Бјелушинама*, 183. Иванишевићи славе Св. Јована Крститеља и Св. Луку. Уп. М. С. Поповић, 6, 37.

¹⁰ Овај споменик је једини белег који означава гроб неког члана ове породице мало несрпског презимена.

¹¹ *Шола* је веома знаменита мостарска породица. Према једној верзији, они су пореклом из Макарске. Уп. Ј. Дедијер, 249. Према В. Ћоровићу, *нав. дело* 39, Шоле су се у првој половини XIX века брзо обогатили. Неки од припадника ове породице су истакнути национални и културни радници Мостара и Херцеговине, као што су Атанасије, Војислав и др. Тако су Војислава Шолу због учешћа у устанку 1881. казнили аустријске власти. Он је био и председник Мостарске општине. Уп. В. Ћоровић, 91, 101. *Атанасије Шола* је био један од покретача и уредника мостарског часописа „Зора”. Чланови ове породице нарочито су били активни у Српском пјевачком друштву „Гусле”. Уп. *Педесет година Српског пјевачког друштва „Гусле” у Мостару 1888—1938*, Мостар 1938, 18—37 и даље.

¹² *Риста Шолу* налазимо међу потписницима представке коју је Мостарска општина упутила Земаљској влади у Сарајево 22. новембра 1881. поводом доношења новог Војничког закона за Босну и Херцеговину. Уп. В. Ћоровић 89.

¹³ *Јован Шола* је, свакако, деда Јове Р. Шоле који је био први председник „Гусала”. Уп. *Педесет година „Гусала”*, 18.

¹⁴ Шоле су славили Св. Ђорђа. Уп. М. С. Поповић 25.

¹⁵ Било је правило да се орођавају угледне породице. Овде видимо да је Јелка из породице *Каблар* — знамените мостарске породице чији су припадници били добротвори „Гусала”. *Вукан Шола* је био један од састављача и потписника Уредбе о раду Основне школе у Мостару. Уп. Ћоровић 63.

¹⁶ *Ћупина* спада међу старије мостарске породице. Уп. В. Ћоровић 35. У досадашњем раду на евидентирању споменика са натписима на гробљима Бјелушине и Пашиновац установљено је 9 споменика чланова ове породице. Улога ове породице у раду „Гусала” била је запажена.

¹⁷ Ћупине славе Св. Јована Крститеља. Уп. М. С. Поповић 10.

¹⁸ *Орлановићи* су једна од бројних српских мостарских породица чије потомке не срећемо у XX веку. Да ли су ишчезли или променили презиме, није нам познато.

¹⁹ *Поповићи* не спадају у круг најстаријих нити бројних мостарских породица. Славе Св. Ђорђа. Уп. М. С. Поповић 22.

²⁰ *Ивковићи* као малобројна породица немају дубљих трагова у Мостару. Само је овај споменик с натписом очуван. Њен потомак Лука Ивковић слави Св. Николу. Уп. М. С. Поповић 53.

²¹ Само је овај споменик — знамење једног од умрлог члана породице *Тодоровић* — очуван на гробљу Пашиновац. Изгледа да ова породица није имала потомака у првој четвртини нашег века што значи да је ишчезла. У Мостару је, међутим, живео др Перо Тодоровић који се налази у списку чланова помагача „Гусала”. Уп. *Педесет година „Гусала”*, 313. Ћоровић, *нав. дело* 35, сматра да Тодоровићи спадају међу најстарије мостарске породице.

²² Потомци ове доста бројне породице славе Св. Ђорђа. Уп. М. С. Поповић 21.

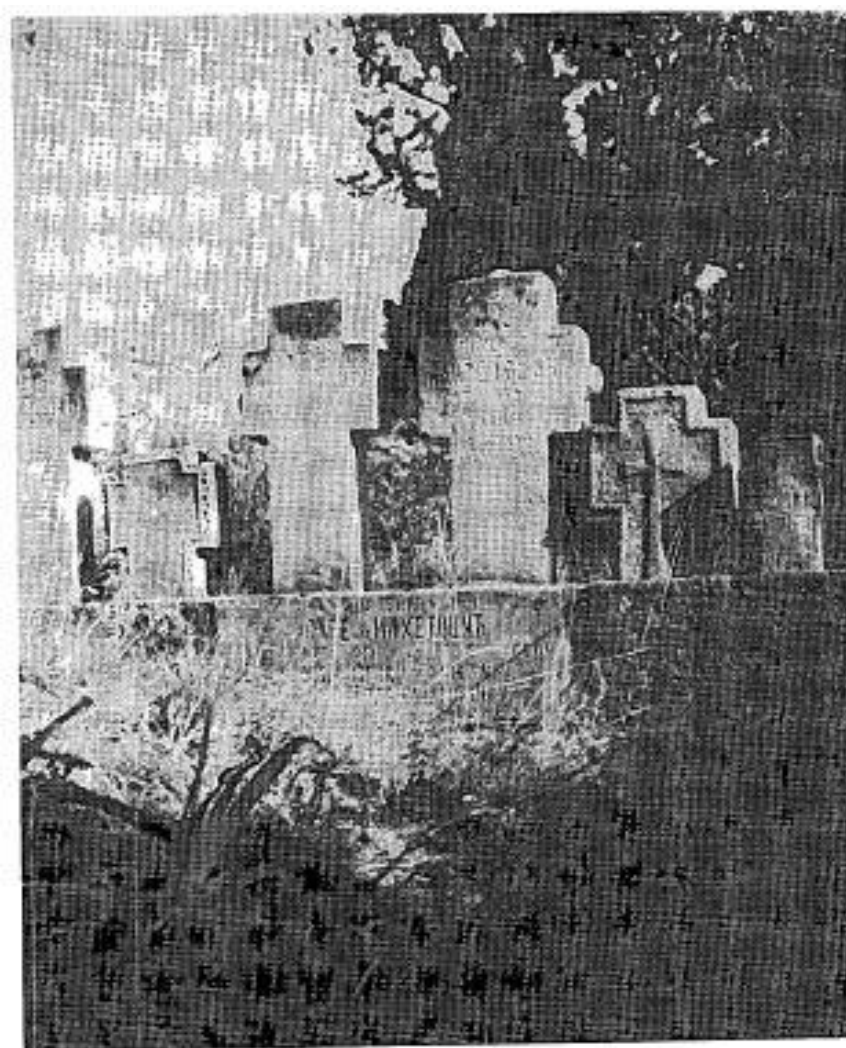
²⁴ *Пичете* су једна од најбројнијих и најугледнијих мостарских породица која, по свему судећи, води порекло из Поповог поља. Уп. Ј. Дедијер 270—271. Према оствареној евиденцији на мостарским гробљима установљена су 23 надгробна споменика са натписима који припадају покојницима из ове породице. *Јован Пичета* је један од првих Мостараца који је студирао у Русији, а *Бошко Пичета* је један од потписника познате представке Мостараца Земаљској влади 1881. Уп. В. Ћоровић 64, 89. Пичете су били одборници „Гусала”, његови почасни чланови, утемељивачи, извршни чланови и помагачи. Уп. *Педесет година „Гусала”* 287—312. Пичете славе Св. Ђорђа. Уп. М. С. Поповић 22.

²⁵ До сада је евидентирано 14 споменика са натписима који обележавају гробове чланова ове бројне мостарске породице чији је најстарији члан Шепанија умрла 1812. Потомци ове породице славе Св. арханђела Михаила. Уп. М. С. Поповић 43. Четири члана ове породице били су чланови помагачи „Гусала”. Уп. *Педесет година „Гусала”* 307.

²⁶ Евидентирано је једанаест споменика који обележавају гробове припадника породице *Милинковић*. Били су ангажовани као извршни чланови „Гусала”. Уп. *Педесет година „Гусала”* 300. Славили су Св. Саву. Уп. М. С. Поповић 13.

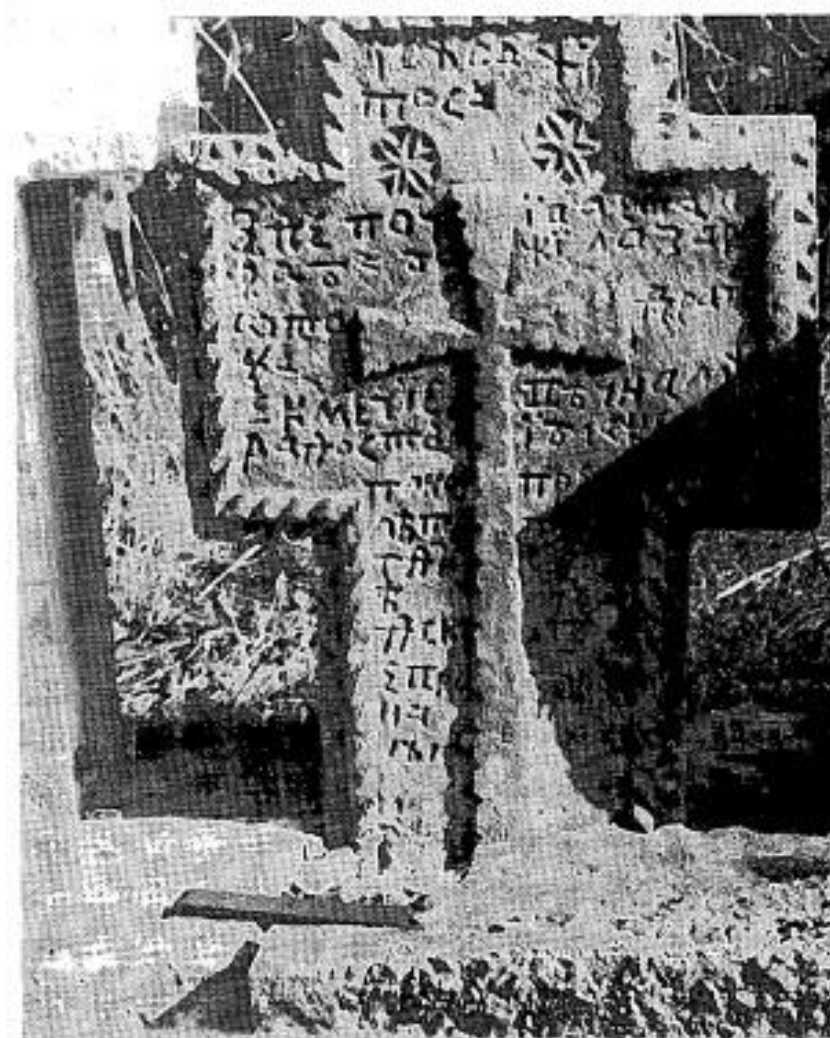
²⁷ *Илија Маргета* који се спомиње у овом натпису је, свакако, исти онај који је 1816. у Сарајеву продао једну кућу за 2030 гроша. Уп. В. Ћоровић 38. Потомци породице Маргете славе Св. архиђакона Стефана. Уп. М. С. Поповић 62.

- павлена Давкова. Поживе всѣхъ лѣта 38. Прѣстави ся 1869. іюліа 15.²⁸
56. ІГ ХГ І. Н. Ц. Я. М. И. І. Здѣ почиваетъ равѣ вожіа Іована Мията... Вѣчна... радостъ і влажені покой. Прѣстави ся лѣто гднѣ мѣсца...
57. Здѣ почиваетъ равѣ вожі Шчепанъ Дѣнчеровичъ. На 1839.²⁹
58. На 1730 ,а. џ. љ. Ісѣ Хсѣ НИ КЯ Здѣ почиваетъ равѣ вожі Іован... Вѣчна мѣ радост. Постаѣи мѣ крестъ сін Маргітѣ.
59. И. Н. Ц. И. ИГ ХГ Здѣ почиваетъ рав вожі Елка сѣпрѣга Ніколе Пічоте шѣер Н. Опѣе. Поживѣ лѣта 32. Прѣстави се 7 фѣрфара годіне 1886. Вѣчна ой памят.³⁰
60. Здѣ почиваетъ раѣа вожія Стана сѣпрѣга Тома на... на 1832.
61. І. Н. Ц. І. Ц. Н. К. Л. Я. Здѣ почиваетъ равѣ вожі Стоянъ Балорда. Бѣди омѣ вѣчная радостъ і влаженъ покой. Прѣстави се 1842.³¹
62. ІГ ХГ Почиваетъ рав вожі Ччепан Іована Іліча сін.³²
63. Дѣка Іліѣ.³³
64. І. Н. Ц. І. М. Л. Р. Б. ІГ ХГ Здѣ почиваетъ равѣ вожі Іованъ Рѣдоня. Бѣди омѣ 1816.³⁴
65. ІГ ХГ І. Н. Ц. І. Здѣ почиваетъ равѣ вожі Іованка Томе Гале. Вѣчна ѡй радостъ і влажени покой. Прѣстави се лѣта гднѣ 1811.³⁵
66. ІГ ХГ Здѣ почиваетъ раѣа вожія Маца Томе Гале. Вѣчна ѡй радостъ і влажени покой. Прѣстави се лѣто на 1800.
67. ІГ ХГ Здѣ почиваетъ раѣа вожія С... 1806.
68. 1815. Здѣ почиваетъ равѣ вожі Стѣванъ. Вѣчная радостъ...
69. І. Н. Ц. І. НИ КЯ М. Л. Р. Б. Здѣ почиваетъ равѣ вожі Симатъ Палавѣстра. Бѣди омѣ вѣчная радостъ і влажени покой. Прѣстави се 1825.³⁶
70. ІГ ХГ Здѣ почиваетъ равѣ вожі Нікола Дѣнѣровичъ. 1843.³⁷
71. ІГ ХГ І. Н. Ц. Л. Здѣ почиваетъ раѣа вожія Яніца сѣпрѣга Шѣпана Дѣнѣровича. Поживѣ лѣта 40. Прѣстави се 1860.³⁸
72. ІГ ХГ НИ КЯ Здѣ почиваетъ равѣ в(о)жи Никола Кадневичъ сінъ Іованновъ. Вѣчна омѣ радостъ і в(ла)жени покой. Прѣстави ся мѣца фѣврѣаріа 1810.³⁹
73. І. Н. Ц. І. ІГ ХГ Здѣ почиваетъ равѣ вожі Петаръ Глігічъ і пожіѣ годіна 55 і прѣстави се мѣсца авгѣста 20. 1848.⁴⁰
74. ІГ ХГ Здѣ почиваетъ раѣа вожія Симана. Прѣстави се на лѣто ѡ ст(в)орѣніе мира сѣпрѣжаница Стояна Батіниѣа мѣсца апріла дѣнѣ 13. 1803.⁴¹
75. Никола Батичъ. Вѣчна омѣ 1811.⁴²
76. ІГ ХГ Здѣ почиваетъ равѣ в(о)жи Стоянъ Батиничъ сінъ Іовановъ 1803.

Сл. 4. Споменаци у ѣородиѣној ѣарѣели Тошѣи, XVIII–XIX век

Fig. 4. Monuments de la sépulture familiale des Tošić, XVIII–XIXe siècles

Сл. 5. Споменик Драга Екмѣије из 1810. г.

Fig. 5. Monument à Drago Ekmečija datant de 1810

77. **ЇѢ ХѢ І. Н. Ц. І. Зѣ почиваетъ рабъ вожі Роса**
ѡі Ѓіме Првѣрада і поживѣ 23 лѣта. Прѣстави се
15. янѣара на 1854.⁴³
78. **І. Н. Ц. І. ЇѢ ХѢ Зѣ почиваетъ рабъ вожі Симо**
Првѣрадъ. Поживѣ лѣта 60 і прѣстави се лѣто
гдѣне 1853.
79. **І. Н. Ц. І. Зѣ почиваетъ рабъ вожі Хр(и)сто**
Чѣаничъ. Ѓѣчна мѣ радостъ и влажѣни покой.
Прѣстави се лѣта гдѣня 1810. докѣвра дѣнъ 4.
Кишѣрѣчѣни Ристо да вѣдѣтъ наследникъ ц(а)р-
ствіа нѣсн, аминъ.⁴⁴
80. **ЇѢ ХѢ ЊИ КѢ Зѣв почива раба 1777.**
81. **І. Н. Ц. І. М. Л. Р. Ѓ. Зѣ почиваетъ раба**
вожіа Наста сѣпрѣга Ѓѣкана Кѣнядѣ. Ѓѣді іѡ
вѣчнаа радостъ і влажѣні покоі. Прѣстави се
1841.
82. **І. Н. Ц. І. М. Л. Р. Ѓ. Зѣ почиваетъ раба вожіа**
Дѣстана сѣпрѣга Кѣсе Прѣрада. Прѣстави се на
1828.
83. **ЇѢ ХѢ Зѣ почиваетъ рабъ вожі Перо Перѣ**
Іваниша на 1835.⁴⁵
84. **ЇѢ ХѢ І. Н. Ц. І. Зѣ почиваетъ рабъ вожі**
Ѓѣто Іванишевић и поживѣ лѣта 42. Прѣстави
се лѣта гѣспдѣня 1854.⁴⁶
85. **ЇѢ ХѢ І. Н. Ц. Н. Зѣ почиваетъ рабъ вожіа**
Ѓѣра ѡі Ѓѣто Іванишевића. Прѣстави се 1859.⁴⁷
86. **Зѣ почиваетъ раба вожіа Мѣра Мѣкаілова. Ѓѣчна**
ой радостъ і влажѣні покоі. Прѣстави се мѣца нов-
вріа дѣнъ 5. на 1811.
87. **ЇѢ ХѢ І. Н. Ц. Н. Н. М. Р. Л. Зѣ почиваетъ**
рабъ вожі Ѓѣро Ѓѣкновъ. Ѓѣди ѡмѣ вѣчнаа ра-
достъ. 1804.
88. **ЇѢ ХѢ Зѣ почиваетъ рабъ вожіа Мѣриа ѡи**
Чѣрѣ Кѣришика 1832.⁴⁸
89. **І. Н. Ц. І. на 1839. Зѣ почиваетъ рабъ вожіа**
Ѓѣвка сѣпрѣга Ѓѣѡпана Мѣтрѣиновича. Ѓѣди ѡі
вѣчнаа радостъ і влажѣни покой. Прѣстави се
гѣдѣне.⁴⁹
90. **ЇѢ ХѢ ЊИ КѢ Зѣ почиваетъ раба в(о)жіа**
Ѓѣтана сѣпрѣжніца Ѓѣто Никшича Кѣзѣнова брата
Ѓѣкшича. Ѓѣчна ѡи радостъ мѣца априла 1804.
91. **І. Н. Ц. І. 1815. Почиваетъ сѣпрѣга . . . Ѓѣнима**
. . . . овича. Ѓѣчнаа радостъ.
92. **ЇѢ ХѢ Зѣв почиваетъ рабъ вожі Ѓѣтоя сѣпрѣжніца**
Никѣлѣ Мѣтича. Прѣстави се ва лѣто 1805.⁵⁰

²⁸ Овај натпис нам саопштава да је Ана „од племена Лелекова“ угледне мостарске породице чијих је 17 споменика евидентирано на мостарским гробљима. Они су били добротвори Српског пјевачког друштва „Гусле“. Уп. *Педесет година „Гусала“* 291.

²⁹ *Дунђеровић* је презиме које потиче од занимања дунђер.

³⁰ Из овог натписа сазнаје се да су се породице *Пичете* и *Опу(х)е* орсфавале женидбом, односно удајом. *Опухе* и *Опу-хићи* су старе мостарске породице. У једном запису из 1750.

спомиње се *Никола Опухић* за кога се каже „он бијаше у Мостару цркви служитељ и свијем кристијанам, а сада нам остаде црква као глуха иза њега“. Уп. В. Ћоровић 35.

³¹ У овој породици родио се 1801. потоњи јеромонах Гаврило. Уп. В. Ћоровић 35—37. *Балорде* славе Св. мученика Климентија. Уп. М. С. Поповић 49.

³² *Илићи* спадају међу старије српске породице у Мостару. Ћуро Илић је умро 1704. године. Уп. Р. Станић, *Гробље на Бјелушинама*, 180. Иначе, Илићи славе Св. Николу и Св. Јована. Уп. М. С. Поповић 3, 53.

³³ Осим имена и презимена овај надгробни натпис не садржи ниједан податак о покојнику. Судећи по карактеру славе, споменик је подигнут почетком XIX века.

³⁴ *Рудоња* је једно од необичних презимена мостарских породица. О овој породици нема писаних података. Вероватно је ишчезла током XIX века,

³⁵ Судећи по очуваним натписима, ова породица се не може даље пратити осим у првим деценијама XIX столећа. Да ли је изумрла или је променила име — није познато.

³⁶ *Палавестре* су по једној верзији пореклом из Грахова. Уп. Ј. Дедијер 317. Било их је у Ходбини и Гнојницама где су дошли из Мостара, *исто* 317. Ова породица слави Св. Николу. Уп. М. С. Поповић 22.

³⁷ Види напомену бр. 29.

³⁸ Потомак ове породице је, свакако, Илија Дунђеровић који се налази на списку чланова помагача „Гусала“. Уп. *Педесет година „Гусала“* 307.

³⁹ *Урош* и *Милан Кадијевић* су несумњиво потомци *Николе Кадијевића*. Они се спомињу као помагачи „Гусала“. Уп. *Педесет година „Гусала“* 308. Иначе, Кадијевићи славе Св. Луку. Уп. М. С. Поповић 37.

⁴⁰ Потомак *Петра Глигића Љубо* био је извршни члан „Гусала“. Уп. *Педесет година „Гусала“* 204. У списку породица које славе крсну славу у Мостару нема ниједног Глигића.

⁴¹ Од осам споменика који обележавају гробове умрлих чланова ове породице најстарији је овај и споменик *Стојана Батинића*. Батинићи славе Св. Луку. Уп. М. С. Поповић 37.

⁴² Ова породица се не може пратити јер осим овог не постоји ниједан други споменик.

⁴³ Од *Прерада* вероватно су настали *Прерадовићи*. Тако је Богдан Прерадовић у списку оних који славе Св. Јована Крститеља. Уп. М. С. Поповић 9.

⁴⁴ Као што је ова породица необичног презимена тако се и натпис необично завршава.

⁴⁵ С обзиром да се овај споменик налази у парцели *Иванишевић*, могло би се претпоставити да је породица *Иванишевић* добила име по *Перу Иванишу*. Међутим, много пре 1835, када је Перо Иваниш умро, на гробљу у Бјелушинама наилазимо на надгробни споменик *Петра Иванишевића* који је умро 1767. Уп. Р. Станић, *нав. дело* 183, бр. 127. Из овог произлази да је ова породица раније постојала под презименом *Иванишевић*, а да је име *Иваниш* скраћено одређење за *Иванишевић*.

⁴⁶ *Иванишевићи* су играли значајну улогу у активности „Гусала“. *Ристо Иванишевић* је био председник друштва од 1893 до 1895. године, док су многи припадници ове виђене мостарске породице били почасни чланови, добротвори, утемељивачи, извршни чланови и чланови помагачи „Гусала“. Уп. *Педесет година „Гусала“* 285—308.

⁴⁷ Из породице *Иванишевић* потекли су културни и књижевни радници међу којима се истиче *Вукосава Иванишевић*, која је преводила са руског на српски језик. Она је била ћерка *Ристе Иванишевића*. Завршила је Руски институт царице Марије за образовање девојака на Цетињу.

⁴⁸ *Каришик* је породица која слави Ђурђевдан. Уп. М. С. Поповић 19. Они су пореклом из Косјерева. Уп. Ј. Дедијер 235.

⁴⁹ *Митриновићи* су, изгледа, рано ишчезли у Мостару.

⁵⁰ *Матића* нема у попису српских породица које славе крсну славу, али се међу извршним члановима „Гусала“ налази неки Антон Матић. Уп. *Педесет година „Гусала“* 295.

93. І. Н. Ц. І. М. Д. Р. Б. 1823. Здѣ почивають рабѣ вожі Іяня Петра Къртовича. Бѣди ші вѣчная радостѣ і влажени покой. Прѣстави се лѣта гдѣня мѣ. ⁵¹
94. І. Н. Ц. І. НН КЯ Здѣ почивають рабѣ вожі Петарѣ Къртовичѣ. Бѣди омѣ вѣчна радостѣ і влажени покой. Прѣстави се 1831.
95. І. Н. Ц. І. М. Д. Р. Б. Здѣ почивають рабѣ вожі Михо Къртовичѣ. Бѣди немѣ вѣчная радостѣ і влажени покой. Прѣстави се лѣта господня 1850.
96. ІГ ХГ НН КЯ Здѣ почивають рабѣ вожі Ошопо. Прѣстави се ва лето на 1814.
97. І. Н. Ц. І. ІГ ХГ Здѣ почивають рабѣ вожі Рістанѣ Къртовичѣ. Поживѣ лѣта 80. Прѣстави се іянѣара 1874.
98. І. Н. Ц. І. НН КЯ Здѣ почивають раба вожія Гока сѣпрѣга Петра Къртовича. Бѣди ѡ вѣчная радостѣ и влажени покой
99. І. Н. Ц. І. ІГ ХГ Здѣ почивають раба вожія Мара сѣпрѣга Рісто Къртовича. Поживѣ година 35. Прѣстави се лѣта господня 1854.
100. 1826. Здѣ почивають рабѣ вожі Сава Петра Къртовича сѣпрѣга Ђѣро Каришика. Бѣди вѣчная радостѣ і влажени покой. Прѣстави се.
101. І. Н. Ц. І. ІГ ХГ Здѣ почивають рабѣ вожі Рістанѣ Къртовичѣ. Поживѣ лѣта 80. Прѣстави се іянѣара 1874.
102. ІГ ХГ Здѣ почивають рабѣ вожія Янна, Ішван, Янка, Ішко штрочад Сіме Чѣпине . . .
103. Здѣ почивають рабѣ вожія Филия сѣпрѣга Басила Пикића. Бѣди ѡй вѣчная радостѣ і влажени покой. Прѣстави се годинѣ 1845.
104. Здѣ почивають раба вожія Стана сѣпрѣга Чѣро Чаврила. Бѣди ной вѣчная радостѣ и влажени покой. Прѣстави се на 1834.
105. І. Н. Ц. І. Здѣ почивають рабѣ вожія Марія Цацанова. Вѣчная радостѣ и влажени покой. Прѣстави се лѣта гдѣня мѣсца сѣптемр(а) 1804.
106. І. Н. Ц. І. Н. У. Д. Г. Здѣ почивають рабѣ вожі Ђѣро Савичѣ. Бѣди омѣ вѣчная радостѣ і влажени покой. 1838. ⁵²
107. ІГ ХГ І. Н. Ц. І. Здѣ почивають рабѣ вожі Мара ци Ђремие Шк(а)веле. Поживѣ лѣта 26. Прѣстави се лѣта 1860. ⁵³
108. І. Н. Ц. І. ІГ ХГ Здѣ почивають раба вожія Мила ци Ђремие Шкавеле и поживѣ лѣта 18 і прѣстави ся лѣта гдѣня 1855. апріла 12.
109. І. Н. Ц. І. М. Д. Р. Б. Здѣ почивають рабѣ вожія Канда сѣпрѣга Бошка Скавеле. Бѣди ной вѣчная радостѣ и влажени покой. Прѣстави се 1836. май.
110. І. Н. Ц. І. НГ ХГ Здѣ почивають рабѣ вожі Ишванка сѣпрѣга Петра Ђремича, Бѣди ной вѣчная радостѣ и влажени покой. Прѣстави се мѣсца апріла 23. 1862. ⁵⁴

Сл. 6. Сѣоменик Луке Кучке из 1810. г.

Fig. 6. Monument à Luka Kučka datant de 1810

Сл. 7. Сѣоменик Николе Сѣишца, почетѣшак XIX века

Fig. 7. Monument à Nikola Spišac, début du XIXe siècle

111. I. H. Ц. I. Здѣ почиваетъ рабъ вожія Шепанія сѣпрѣга Лазара Мандешка. Бѣдї ої вѣчная радостъ и блажени покой. Прѣстави се на 1838.
112. I. H. Ц. I. IГ XГ Здѣ почиваетъ рабъ вожі Іованъ Чѣкѣ. Поживѣ лѣта 46. Прѣстави се 15. янѣара 1874.⁵⁵
113. I. H. Ц. I. M. A. P. B. HИ KИ IГ XГ Здѣ почиваетъ рабъ вожі Шепанъ Цапан. Бѣди омѣ вѣчная радостъ и блажени покой. Прѣстави се лѣта 1806. мѣца фѣрѣара 12. дѣнѣ.⁵⁶
114. IГ XГ HИ KИ Здѣ почиваетъ рабъ вожі Іованъ. Прѣстави се ва лѣто 1814.
115. I. H. Ц. I. IГ XГ Здѣ почиваетъ раба вожія Мара сѣпрѣга Іанѣ Ѣдавїча і поживѣ лѣта 32 і прѣстави се лѣто гдѣнѣ 1857 янѣара 28.⁵⁷
116. I. H. Ц. I. Здѣ почиваетъ раба вожія Мня сѣпрѣга Тодора Ѣдавїча. Бѣдї ої вѣчная радостъ і блажени покой. Прѣстави се 1858.
117. I. H. Ц. I. HГ XГ Здѣ почиваетъ раба вожія Мара сѣпрѣга Мїлѣтина Ѣдавїча. Прѣстави се мѣсѣца майя 5 на 1859.
118. Здѣ почиваетъ рабъ вожі Стоянъ Кѣлчинъ 1783.
119. I. H. Ц. I. IГ XГ HИ KИ M. A. P. B. Здѣ почиваетъ рабъ вожі Ѣванъ Николѣ Павиѣ. Вѣчна мѣ радост. Прѣстави се мѣца лѣто гнѣ 1757.⁵⁸
120. IГ XГ HИ KИ M. A. P. B. Здѣ почиваетъ рабъ вожі Кїдакъ Чїрїчѣ. Бѣди омѣ вѣчная радостъ і блажени покой. Поживѣ лѣта 59 і прѣстави се лѣто гдѣнѣ 1849.⁵⁹
121. ИС ХС HИ KИ Овѣ леже земни остаци покоїнога Зара Тириѣа а роѣн у Мостару 1818. Прѣсели се у вѣчност 25 децембра 1886. Буди му вѣчнаја памјат и блажени покой. Поживѣ лѣта 69.
122. IГ XГ HИ ЦИ Здѣ почиваетъ рабъ вожі Ристо Чїрїчѣ сїнѣ Кїдаковѣ. Поживѣ лѣта 15. Бѣдї омѣ вѣчная радостъ и блажени покой. Прѣстави се 1858.
123. IГ XГ I. H. Ц. I. Здѣ почиваетъ раба вожія Гимана сѣпрѣга Кїдака Тириѣа. Поживѣ всѣхѣ лѣта 70. Прѣстави се 30 янѣара 1870.
124. I. H. Ц. I. IГ XГ Здѣ почиваетъ раба вожія сѣпрѣга Іована Чавлїнѣ. Бѣдї ої вѣчная радостъ і блажени покой. П. 1868. Поживѣ лѣта 80 авгѣста.
125. IГ XГ HИ KИ Здѣ почиваетъ рабъ вожі Іованъ Пѣмичѣ. Вѣчна мѣ радостъ. Поживѣ ѡ пѣшкѣ 1803.⁶⁰
126. IГ XГ HИ KИ Здѣ почиваетъ рабъ вожі Яница. Вѣчна ѡй памѣтѣ і блажени покой на 1806.
127. HГ XГ HИ KИ M. A. P. B. Здѣ почиваетъ рабъ вожі Лазо Лисича. Бѣди омѣ вѣчная радостъ і блажени покой. Прѣстави се лѣта мѣсѣца 1828.⁶¹
128. Лазарѣ Мїчѣ Дѣрїѣчкѣ сїнѣ. 1825.⁶²

129. I. H. Ц. I. IГ XГ Здѣ почиваетъ рабъ вожі Рїсто сїнѣ Рїстоѣ Братковїча.⁶³ Прѣстави се 1842.
130. I. H. Ц. I. HИ KИ M. Здѣ почиваетъ рабъ вожі Рїсто Братковїчѣ. Бѣдї мѣ вѣчная радостъ і блажени покой. Прѣстави се 1842.
131. I. H. Ц. I. IГ XГ Здѣ почиваетъ рабъ вожі Іованъ Братковїчѣ. Поживѣ лѣта 48. Прѣстави се лѣта ѡ Хрїста 1873. янѣара 2.
132. I. H. Ц. I. IГ XГ Здѣ почиваетъ рабъ сѣпрѣга Гавка Іована Братковича. Бѣди ной вѣчная радостъ на 1861.
133. I. H. Ц. I. IГ XГ Здѣ почиваетъ рабъ вожі Никола Бѣрдо. Поживѣ лѣта 82. Прѣстави се на 1863 авгѣста дѣнѣ 12.
134. IГ Хрїстѣ Здѣ почиваетъ раба вожія Мїтра ѡт-рѣчѣ Максїма на 1865.
135. IГ Хрїстѣ Здѣ почиваетъ рабъ вожі Максим Момоло. Бѣди омѣ вѣчная памѣтъ и блажени покой. Прѣстави се годинѣ на 1815.

⁵¹ Милош Куртовиѣ је био прѣплатник неких кнїга и часописа пре 1850, а Алекса Куртовиѣ потписник акта упуѣног Земаљској владї 1881. поводом новог Војничко закона. Уп. В. Ћоровиѣ 40,89. Куртовиѣ славе Св. Пророка Јеремїју. Уп. М. С. Поповиѣ 29.

⁵² Савиѣ славе Св. Николу и Св. арханѣла Михаила. Уп. М. С. Поповиѣ 23, 45. Њихови прѣставници били су чланови „Гусала“ у различитим својствима. Уп. Педесет година „Гусала“ 293, 312.

⁵³ Шкавеле или Скавеле немају потомке у XX веку, судеѣи по попису породица које славе крсну славу.

⁵⁴ Јеремїѣ славе Св. Ћорѣа. Уп. М. С. Поповиѣ 19.

⁵⁵ Породица Ћук је доста малобројна, судеѣи по споменицима из XIX века и потомцима из нашег века. Њени чланови славили су Св. Василија и Св. арханѣла Михаила. Уп. М. С. Поповиѣ 2,46.

⁵⁶ Ова породица необичног презимена веома рано је ишчезла.

⁵⁷ Одавиѣ су пореклом из села Месара код Поповог поља. Уп. Споменица Епархије захумскохерцеговачке 1918—1928, Ниш 1929, 160. У Мостару се не запажа присуство потомака ове породице.

⁵⁸ Павиѣ славе Св. арханѣла Михаила. Уп. М. С. Поповиѣ 44. Истакли су се као приврженици и одани помагачи „Гусала“. Уп. Педесет година „Гусала“, 288, 301, 311. Дејан Павиѣ је био један од оснивача Српске ѣачке омладине због чега је 1915. г. осуѣен. Уп. В. Ћоровиѣ 110.

⁵⁹ Тириѣ су имуѣна мостарска породица чији су припадници играли видну улогу у друштвеном и привредном животу Мостара. Тако је Лазо Тириѣ био један од састављача Уредбе о раду школе у Мостару 1858. Он је био један од потписника познате и веѣ спомиѣане прѣставке Земаљској владї 1881, међу којима је био и Стјепан Тириѣ. Уп. В. Ћоровиѣ 63, 89,110. Чланови ове породице били су утемељивачи и извршни чланови одбора „Гусала“. Уп. Педесет година „Гусала“ 293,303. Тириѣ славе Св. Ћорѣа. Уп. М. С. Поповиѣ 24.

⁶⁰ Овај веома необичан натпис у коме се каже да је покојник погинуо од пушке има свој пандан у једном споменику у гробљу на Пашиновцу у чијем се епитафу каже да је покојник погинуо од „Великог ножа.“

⁶¹ Ово је једно од необичних презимена старих мостарских породица. Ова породица нема потомака под истим презименом.

⁶² Осам споменика ове породице необичног презимена до сада је евидентирано на мостарским гробљима. Њени потомци нису забележени у новије време.

⁶³ Породица Братковиѣ је, вероватно, ишчезла или је променила своје име, пошто у нашем веку не сусреѣемо ѣихове потомке у Мостару.

136. ИН ИН Р. А. І. К. Н. Зѣ почиваетъ раба вожія Яна сѣпрѣга Ёідака Марковича. Бѣди ной вѣчная радость і влажені покоі. Прѣстави се мѣца янѣарія дѣнѣ 28. на 1826.⁶⁴
137. Зѣ почиваетъ рабѣ вожі Бѣто штрочѣ Ішвана Ішвановича. Б(о)гѣ да га п(р)остихѣ 1796.⁶⁵
138. ІС ХР НІ КЯ Зѣ почиваетъ рабѣ вожі Ёидакѣ Марковичѣ. Бѣди омѣ вѣчная радость и влажени покой. Прѣстави се лѣта гѣнѣ на 1829. мѣца дѣкѣмѣра 13.
139. І. Н. Ц. І. ІС ХС Зѣ почиваетъ (рабѣ) вожі Ішванѣ сѣнѣ Петра Палавестрѣ. Поживлѣ лѣта 25 і прѣстави се лѣто гѣнѣ 1850. новѣбра 6.⁶⁶
140. І. Н. Ц. І. НІ КЯ М. А. Р. Б. Зѣ почиваетъ рабѣ вожі Сѣматѣ Палавестра. Бѣди омѣ вѣчная радость і влажені покоі. Прѣстави се 1825.
141. Овѣ леже кости Петра Палавестрѣ. Поживлѣ лѣта 70. Прѣстави се 1862.
142. І. Н. Ц. І. М. А. Н. Р. Зѣ почиваетъ раба вожія Цѣмѣлія сѣпрѣга Станка Дѣвровчанѣна. Бѣди ной вѣчная радость. Прѣстави се на 1829.⁶⁷
143. Овѣ леже кости Ристѣ сѣна Петра Палавестрѣ. Поживлѣ лѣта 45. Прѣстави се на 1868.
144. И. Н. Ц. И. ІС ХС НІ КЯ М. А. Р. Б. Зѣ почиваетъ рабѣ вожі Ишванѣ Попаранѣ. Бѣди омѣ вѣчная радость и влажени покой. Прѣстави се мѣсѣца на 1869.
145. И. Н. Ц. І. Овѣ почивају земни остатци Атанасіѣ В. Марковѣ Сѣломо. 1879 — 10/10 1905. Вѣчна му спомен.⁶⁸
146. ІС ХС НІ КЯ Овѣ почивају земни остатци Видака Сѣломе. Поживлѣ лѣта 48. Прѣсели се у вѣчност 8 јуліја 1889. Овај споменѣк подѣже му његов сѣн Ато и сѣвом родитѣљу жѣли вѣчни памѣјат и блажени покој, амин.⁶⁹
147. І. Н. Ц. І. Зѣ почиваетъ рабѣ вожі Ішво штрочѣ Дѣкѣ Тошѣча. Прѣс(та)ви се 1840.
148. Зѣ почиваетъ раба вожія Ішва сѣпрѣжѣница Дѣкѣ Мѣтрово. Богѣ да ѡ прѣсти и помѣлѣѡ. Прѣстави се мѣсѣца мар(та) на 1799.
149. ІС ХС Зѣ почиваетъ мѣнаѣнѣѡцѣ Яна Станишѣ Шпаравала на 1829.⁷⁰
150. ІС НІ КЯ Зѣ почиваетъ рабѣ вожі Рѣсто отрочѣ мѣладо. Прѣстави се лѣто на 1814.
151. И. Н. Ц. И. Зѣ почиваетъ раба вожія Стана сѣпрѣга Бѣтана Чѣѡѡ. Бѣди ной вѣчная радость на 1855.⁷¹
152. И. Н. Ц. И. Овѣ почивају земни остатци Станко сѣн Аѣ Шпаравала роѣн 20. маја 1857. Прѣстави се 5 сѣпѣмѣбра 1898. Вѣчна му памѣјат и блажени покој.
153. І. Н. Ц. І. ІС ХС Зѣ почиваетъ рабѣ вожі Фѣіма сѣпрѣга Ішвана Томанѡвѣча. Бѣди ѡі вѣчная радость і влажені покоі. Прѣстави се 1851.⁷²

Сл. 8. Сѣоменик Луке Ђуриѣа из 1832. г.

Fig. 8. Monument à Luka Djurić datant de 1832

Сл. 9. Сѣоменик Марѣ сѣудругѣ Јѡвана Грујиѣе из 1862. г.

Fig. 9. Monument à Mara, épouse de Jovan Grujica, datant de 1862

154. **І. Н. Ц. І. М. А. Р. Б.** Здѣ почиваетъ рабъ вожі Іованъ Томановичъ. Бѣди мѣ вѣчная радость і блажені покой. Преставі се 1848.
155. **І. Н. Ц. И. НІ КЯ** Здѣ почиваетъ рабъ вожі Ячимъ отрочѣ Іована Томановича. Преставі се 1838.
156. **І. Н. Ц. И. НІГ ХГ** Здѣ почиваетъ рабъ вожія Іконія сѣпрѣга Трипка Аннича. Преставі се лѣта господня 1856.⁷³
157. **ІГ ХГ І. Н. Ц. І.** Здѣ почиваетъ рабъ вожі Анна сѣпрѣга Митра Скавеле. Престави се 1858.
158. **І. Н. Ц. І. ІГ ХГ** Здѣ почиваетъ раба вожія Гара шір Гіме Звѣца. Поживѣ лѣта 20. Преставі се 1868.⁷⁴
159. **І. Н. Ц. І. М. А. Р. Б.** Здѣ почиваетъ рабъ вожі Гімо Звѣца. Бѣди омѣ вѣчная радость и блажені покой. Престави се на 1849.
160. **Н. Ц. Н. І. М. Р. А. К. Б. Я.** Здѣ почиваетъ раба вожія Стана сѣпрѣга Петра Звѣца. Бѣди ной вѣчная радость и блажені покой. Престави се на 1837.
161. **І. Н. Ц. І. М. А. Р. Б.** Здѣ почиваетъ (рабъ) вожі Петаръ Звѣца. Бѣди омѣ вѣчная радость и блажені покой. Престави се на 1840.
162. **ІГ ХГ** Здѣ почиваетъ рабъ вожі Михаилъ Чолѣка. Бѣчна мѣ радость. Престави се мѣсца январій на 1800.
163. **І. Н. Ц. І. І. Я. Б. І. М. А. І. Р.** Здѣ почиваетъ раба вожія Янѣа сѣпрѣга Іована Говедарице. Бѣди ной вѣчная радость и блажені покой. Престави се на 1852.⁷⁵
164. **І. Н. Ц. І. І. Я. Д. С.** Здѣ почиваетъ рабъ вожі Ріста сѣпрѣга Ђѣре Пѣша. Бѣди ной вѣчная радость і блажені покой. Преставі се 1843.⁷⁶
165. **І. Н. Ц. І. А. Н. Б. К. І. Я. І.** Здѣ почиваетъ раба вожія Марія сѣпрѣга Томе Кѣновца. Бѣди ной вѣчная радость и блажені покой. Престави се 1848.⁷⁷
166. **ІГ ХГ** Здѣ почиваетъ Сѣкана ші Ђѣре Пѣша 1842.
167. **НІГ ХГ І. Н. Ц. І.** Здѣ почиваетъ рабъ вожі Савка ші Ђѣре Пѣша на 1863.
168. **И. Н. Ц. И.** Овѣ леже земни остатци Росѣ супруга поко. Ристе Пѣша рођ. 1833 г. Пресели се у вѣчност 15. маја 1898. Вѣчни јој памјат и блажені покой.
169. **И. Н. Ц. И.** Покойште Савѣ П. Тошића рођ. 1829. Упокой се 1878.⁷⁸
170. **И. Н. Ц. И.** Покойште Михе П. Тошића рођ. 1834. Упокой се 1876.
171. **И. Н. Ц. И.** Покойште Панте Тошића рођ. 1804. † 1851. Госпава Тошић Залековић 1807 † 1884.
172. **Ісѣсъ Хрїстосъ** Здѣ почиваетъ рабъ вожі Лазаръ ѡтацъ Драге Ђкмѣчѣв. Бѣчна мѣ радость і блажені покой. Преставі се лѣта гдња мѣсца декевра 18 дѣнь на 1810.⁷⁹

173. **ІГ ХГ** Здѣ почиваетъ Савка ші Панте Тошића 1846.

174. **І. Н. Ц. І. ІГ ХГ НІ КЯ** Здѣ почиваетъ рабъ вожі Никола Шпаравало. Бѣди омѣ вѣчная радость і блажені покой. Преставі се лѣта годіне мѣсца новемрі дѣнь 8. 1848.⁸⁰

175. **НІГ ХГ І. Н. Ц. А.** Здѣ почиваетъ раба вожія Мара сѣпрѣга Шѣпана Шпаравала. Поживѣ лѣта 28. Престави се мѣсца іѣля 25. на 1858.

176. **І. Н. Ц. І. ІГ ХГ НІ КЯ** Здѣ почива раба вожія Гимана сѣстра Шѣпана Ђвиновича. Престави се мѣсца іѣлія 3 дѣнь. Лѣто на 1765.⁸¹

177. **І. Н. Ц. І.** Здѣ почиваетъ рабъ вожі Шѣпанъ Шпаравало. Бѣди омѣ вѣчная радость і блажені покой. Престави се 1842.

⁶⁴ Видети напомену бр. 1.

⁶⁵ Јовановићи су једна од најстаријих породица у Мостару. До сада је евидентирано 15 споменика с натписом ове породице који готово сви потичу из XVIII века. Најстарији споменик обележава гроб Стефана који је умро 1713. В. Ђоровић *нав. дело* 35, такође закључује да ова породица улази у ред старијих мостарских породица, наводећи споменик Петра Јовановића из 1780. године. Забележено је 1923. да једна породица Јовановић слави Св. Јована Крститеља. Уп. М. С. Поповић 6, док је неколико личности са презименом Јовановић забележено у попису извршних чланова „Гусала“ и чланова помагача. Уп. *Педесет година „Гусала“* 298, 308. Да ли су они потомци Јовановића из XVIII века — тешко је рећи.

⁶⁶ Види напомену бр. 36.

⁶⁷ Вероватно да име ове породице упућује на њено порекло из Дубровника.

⁶⁸ Види напомену бр. 1.

⁶⁹ Сломо је био додатак презимену Марковић. Временом је Марковић као презиме ове породице ишчезло па је остало само Сломо.

⁷⁰ Шпаравало, односно Шпаравало је доста бројна мостарска породица чијих је 11 споменика с натписом из XIX века сачувано. Илија Шпаравало је потписник познате представке Земаљској влади у Сарајеву. Уп. В. Ђоровић 89. У различитом виду су помагали „Гусле“. Уп. *Педесет година „Гусала“* 304, 314. Славе Св. Ђорђа. Уп. М. С. Поповић 25.

⁷¹ Потомак Јефте Ђеба који носи исто име 1923. г. славио је Св. Ђорђа. Уп. М. С. Поповић 24.

⁷² Томановићи славе Св. Николу. Уп. М. С. Поповић 57. Истакли су се као приврженици „Гусала“. Уп. *Педесет година „Гусала“* 293, 303, 313.

⁷³ Јањићи славе Св. Ђорђа. Уп. М. С. Поповић 19. Били су помагачи и извршни чланови „Гусала“. Уп. *Педесет година „Гусала“* 297, 308.

⁷⁴ Зупци потичу из истоименог села код Требиња. Уп. Ј. Дедијер 222, 223. Славе Св. Ђорђа. Уп. М. С. Поповић 19.

⁷⁵ Говедарице славе Св. Николу. Уп. М. С. Поповић 52. Неки припадници ове породице били су помагачи „Гусала“. Уп. *Педесет година „Гусала“* 306.

⁷⁶ Породица Пеш слави Св. Николу. Уп. М. С. Поповић 56. Њени припадници били су помагачи и извршни чланови „Гусала“. Уп. *Педесет година „Гусала“* 301, 311.

⁷⁷ Куновци славе Св. Ђорђа. Уп. М. С. Поповић 20.

⁷⁸ Види напомену бр. 8.

⁷⁹ Уп. Р. Станић, *Прилог проучавању старих мостарских заната*, 153.

⁸⁰ Видети напомену бр. 70.

⁸¹ Међу породицама у Мостару које су 1923. славиле крсну славу не срећемо Вујиновиће, али су постојали у овом граду где су забележени као чланови помагачи „Гусала“. Уп. *Педесет година „Гусала“* 306.

178. Здѣ почивають равѣ вожи Счепанъ Сврадовичъ. Бѣди омѣ вѣчная радость и влажені покой. Проставі се на 1810. мѣца декемвра.⁸²
179. І. Н. Ц. І. ІѢ ХѢ НІ КЯ Здѣ почивають равѣ вожі Нікола Шпаравало. Бѣди омѣ вѣчная радость і влажені пѣкѣй. Проставі се лѣто годня мѣсѣца нѣмрѣа дѣнь 8. 1848.⁸³
180. І. Н. Ц. І. ІѢ ХѢ Здѣ почивають равѣ вожія Сара сѣпрѣга Глигѣ Бркана. Поживлѣ лѣта 45 і прѣстави ся 1856. дѣнь КѢ.⁸⁴
181. Здѣ почивають равѣ вожія Рѣста сѣпрѣга Гавріла Шпаравала. Бѣди нѣм вѣчная радость і влажені пѣкѣй. Прѣстави се 1843. декемвра 12.
182. Здѣ почивають равѣ вожі Нікола Бгѣ да мѣ прѣсти и вратѣ нѣговѣ. Постави на 1764.
183. І. Н. Ц. І. І. Е. К. НІ КЯ 1826. Здѣ почивають равѣ вожія Достина сѣпрѣга Николе Михиничъ. Бѣди омѣ вѣчная радость і влажені покой. Прѣстави се.
184. І. Н. Ц. І. Здѣ почивають равѣ вожі Рѣста сѣпрѣга Бошка Іванишев(и)ча. Бѣди омѣ вѣчная радость 1816.⁸⁵
185. ІѢ ХѢ Здѣ почивають равѣ вожі Міхо, Мара штрѣчад Зарѣв Аковѣча. Поживлѣ прѣст . . на 1853.⁸⁶
186. І. Н. Ц. І. ІѢ ХѢ Здѣ почивають равѣ вожи Даша сѣпрѣга Микила Аковѣча
187. И. Н. Ц. И. Овѣ леже земни остаци Маре супруге Симата Павловића рођена 13 марта 1870. Умрла је 16 маја 1892. Вѣчна ти памјат и блажени покой рођена Алексѣй.⁸⁷
188. І. Н. Ц. І. ІѢ ХѢ Здѣ почивають равѣ вожі Петар Павловић. Поживлѣ лѣта 36. Прѣстави се 15 јунѣ 1864.
189. И. Н. Ц. І. Овѣ почива Мила супруга Пере Павловића а поживе 58 год. Прѣсели у вѣчност 31 августа 1895. год.
190. І. Н. Ц. І. Н. У. Д. Г. Здѣ почивають равѣ вожі Сѣмана сѣпрѣга Павла Макѣтана. Бѣди вѣчная радость і влажені покой. П(рѣстави се) декемвра 1845.⁸⁸
191. І. Н. Ц. І. Д. І. М. Р. Е. Здѣ почивають равѣ вожі Паво Бѣчѣвичъ. Бѣди омѣ вѣчная радость і влажені пѣкѣй. Прѣстави се на 1831.⁸⁹
192. И. Н. Ц. И. Овѣ леже земни остаци Ристе супруге Р . . . Павловића. Поживлѣ година 80. Упокои се 18 маја 1895.
193. И. Н. Ц. И. Овѣ леже земни остаци Ристе Павловића поживлѣ год. 77. Упокои се 1896.
194. Овде леже кости Анѣе супруге Ма . . . Тупоње. Поживлѣ лета 42. Умрије 1883.⁹⁰
195. И. Н. Ц. И. Овѣ почива Риста супруга Ђорѣе Тупоње рођена 1866. Прѣсели се у вѣчност 17 јануара 1890.
196. ИС ХС Овѣ леже земни остаци Стака Симе Павловића ро. 1902. Умрије 1. фе. 1910.

Л. 10. Сѣоменик Петѣра Куртѣовића из 1831. г.

Fig. 10. Monument à Petar Kurtović datant de 1831

Л. 11. Сѣоменик Јованке сѣйруге Васѣ Братѣковића из 1861. г.

Fig. 11. Monument à Jovanka, épouse de Vasa Bratković, datant 1861

197. **І. Н. Ц. І. К. А. А. Р. Б. І. Д.** Здѣ почиваєтъ рабѣ вожі Ішванъ Евчовичъ. Бѣди омѣ вѣчная радостѣ и блажені покой. Престави се на 1832. новбра мѣца донѣ 8.
198. Здѣ вѣчная радостѣ і блажені покой. Преставі се мѣсѣца (половина XIX века).
199. **І. Н. Ц. І. Н. Ц. І. Р.** Здѣ поч(и)ваєтъ раба вожія Шепанія сѣпрѣга Лазара Мандовшка. Бѣді іой вѣчная радостѣ и блажені покой. Престави се 1838.
200. **ІГ ХГ** Здѣ почиваєтъ раба вожія Мара сѣпрѣга Марка Тѣпоне. Бѣди ной вѣчная радостѣ и блажені покой. Престави се на 1855.
201. Сока 1798.⁹¹
202. Здѣ почиваєтъ рабѣ божі Евтанъ Мадовшквичъ. Бѣди омѣ вѣчная радостѣ і блажені покой. Преставі
203. **І. Н. Ц. І. ІГ ХГ НІ КЯ М. А. Р. Б.** Здѣ почиваєтъ рабѣ вожі Ішванъ Попаранъ. Бѣди омѣ вѣчная радостѣ и блажені покой. Престави се мѣсѣца на 1862.⁹²
204. **ІГ ХГ І. Н. Ц. И.** Здѣ почиваєтъ рабѣ вожі Ђуро Ђорѣкѣтъ і поживѣ 53 лѣта. Преставі се године 1863.⁹³
205. Здѣ почиваєтъ рабѣ вожія Милица ци Ристе Еврадовича. Бѣди ной вѣчна радостѣ и блажені покой. Престави се на 1819.⁹⁴
206. **И. Н. Ц. И.** Овѣе почива Сока Обрадовић рођена 1827. Умрла 15 јула 1904. Овај споменик подиже јој њезин син Јово.
207. **І. Н. Ц. І. ІГ ХГ** Здѣ почиваєтъ раба вожія Марія сѣпрѣга Рістана Еврадовича і поживѣ лѣта 68 і прѣставі ся лѣто гдѣ 1854. марта 29.
208. **ІГ ХГ І. Н. Ц. І.** Здѣ почиваєтъ рабѣ вожі Шепо Еврадовичъ. янѣарія 30. Прѣставі ся 1864.
209. **І. Н. Ц. І. Н. У. Д. С.** Здѣ почиваєтъ рабѣ вожі Ново Еврадовичъ. Бѣді омѣ вѣчная радостѣ и блажені покой. Прѣставі се мѣца новбрія 25 1839.
210. Овѣе леже кости супруге Ристе Бугаре. Поживѣ лѣта 40. Прѣстави се 1881.⁹⁵
211. **ІГ ХГ НІ КЯ** Почива раб вожі Евто почива раба вожія Стоя. Прѣставі се 175. .
212. **ІГ ХГ НІ КЯ** Здѣ почиваєтъ рабѣ вожі Никола Грѣвѣшчъ. Поживѣ лѣта 59 і прѣставі се мѣсѣца сѣвѣбра 29 на 1863.⁹⁶
213. **І. Н. Ц. І. НІ КЯ М. А. Р. Б.** Здѣ почиваєтъ раба вожіа на сѣпрѣга Ніколе Евкосава. Бѣди іо вѣчная радостѣ і блажені покой. Прѣстави се 1837.⁹⁷
214. **І. Н. Ц. І. ІГ ХГ** Здѣ почиваєтъ Владиславъ сѣнѣ Рісте Евгаре. Прѣставі се на 1871. авгѣста 25.
215. Овде леже кости Ђорђе сина Јове Чупине. Поживѣ лѣта 7. Прѣстави се 1881.
216. **ІГ ХГ НІ КЯ** Митар Грѣвичъ 1773.⁹⁸
217. Зде почиваєтъ (раб) вожі Никола Балъ. Бѣчна мѣ памѣт. Прѣстави се ва лето на 1775.⁹⁹

218. **І. Н. Ц. І. ІГ ХГ** Здѣ почиваєтъ рабѣ вожі Анђа сѣпрѣга Ніколе Милѣтича. Прѣставі ся 1851.¹⁰⁰

219. **ІГ ХГ І. Н. Ц. І.** Здѣ почиваєтъ рабѣ вожі Лазо Милѣтичъ а прѣставі се на 1856.

220. **ІГ ХГ І. Н. Ц. І.** Здѣ почиваєтъ раба вожія Митра сѣпрѣга Лазара Милѣтича на 8 апріла 1861.

221. **І. Н. Ц. А. Н. У. Д. С.** Здѣ почиваєтъ рабѣ вожі Ішванка сѣпрѣга Шепана Голѣ. Бѣди нѣі вѣчная радостѣ і блажені покой. Прѣставі ся године на 1839.¹⁰¹

222. **І. Н. Ц. І.** На 1832. Здѣ почиваєтъ рабѣ вожі Комѣненъ Тодоровичъ. Бѣди омѣ вѣчная радостѣ и блажені покой.¹⁰²

223. **И. Н. Ц. И.** Овѣе почива Душан Ристе Комлена рођен 1893 27. нове. Умро 22 дец. 1894.

224. **И. Н. Ц. Ј.** Овѣе почива Јелка жена Бошка Гађанице. Поживи 75 год. умрла 1889. 11 децембра.¹⁰³

⁸² Обрадовићи су доста стара и угледна мостарска породица. До сада је идентификовано 14 споменика ове породице са епитафима на мостарским гробљима од којих је 8 из XVIII века. Потомак ове породице у нашем веку, Ђорђо славио је Св. архиђакон Стефана. Уп. М. С. Поповић 62. Он се уврстио међу помагаче „Гусала“, а уз њега су међу извршним члановима била још четири члана ове породице. Уп. *Педесет година „Гусала“* 301, 311.

⁸³ Видети напомену бр. 70.

⁸⁴ Бркан је породица о којој нема никаквих писаних података.

⁸⁵ Видети напомену бр. 9.

⁸⁶ Потомке ове породице не срећемо у писаним изворима.

⁸⁷ Павловићи славе Св. Ђорђа. Уп. М. С. Поповић 22.

⁸⁸ Потомци ове породице нису познати. *Макитани* се срећу у селу Рапти код Поповог поља, али им се не зна порекло нити да ли имају везе са онима у Мостару. Уп. Ј. Дедијер 270.

⁸⁹ Вучевићи нису у Мостару имали наследнике у XX веку.

⁹⁰ Тупоње славе Св. Јована Крститеља. Уп. М. С. Поповић 10. Они су забележени као помагачи и извршни чланови „Гусала“. Уп. *Педесет година „Гусала“* 303, 313.

⁹¹ Тешко је одредити којој породици припада ова особа.

⁹² Ова породица нема потомака. Тешко је рећи да ли се може довести у везу са породицом Попара.

⁹³ И ова породица је међу оним које су из непознатих разлога нестале.

⁹⁴ Види напомену бр. 82.

⁹⁵ О пореклу ове породице која је крајем XIX века ишчезла може се само слутити.

⁹⁶ Породица *Грубјеших* има потомка у Мостару. То је Шћепан Грубјеших који слави Св. Стефана. Уп. М. С. Поповић 61.

⁹⁷ Вукосав је породица која води порекло из Љубомира код Требиња. Уп. Ј. Дедијер 193. Нема потомака у Мостару.

⁹⁸ Ова породица нема потомака у Мостару.

⁹⁹ Пошто ову породицу, судећи по очуваним споменицима на натписима, не срећемо у XIX и XX веку, она је, вероватно, ишчезла или променила своје име. Иначе, фамилија *Баљ* се почетком овог века налази у херцеговачком селу Жабице. Уп. Ј. Дедијер 313.

¹⁰⁰ Милетићи славе Св. Ђорђа. Уп. М. С. Поповић 21. Били су помагачи и извршни чланови „Гусала“. Уп. *Педесет година „Гусала“* 299, 300, 310.

¹⁰¹ Голо је породица чији чланови славе Св. Ђорђа. Уп. М. С. Поповић 18.

¹⁰² *Др Перо Тодоровић* који се налази у списку чланова помагача „Гусала“ од 1888 до 1938, а који се не среће у попису Мостараца који славе крсну славу, можда је потомак Комнена Тодоровића.

¹⁰³ На мостарским гробљима регистровано је 9 споменика ове породице са натписима. У XX веку она нема наследника у Мостару.

225. И. Н. Ц. Ј. Овде лежи Мара Митра Гаћанице. Поживље лета 17. Умрла 1887. новембра 24.
226. І. Н. Ц. І. ІГ ХГ Зѣ почиваетъ рабъ божіа Гимана сѣпрѣга Ніколев Милетица. Поживлѣ лѣта 36 і прѣстави се на 1857.
227. І. Н. Ц. І. М. А. Р. Б. Зѣ почиваетъ раба божія Госпава шці Мирка Івковича. Прѣстави се на 1830.¹⁰⁴
228. И. Н. Ц. Ј. Овђе борави вѣчни сан Митар Кујунчић пресели се у вѣчност у 34 год. 27 фебруара 1900.¹⁰⁵
229. І. Н. У. Д. Зѣ почиваетъ рабъ божіа Фима сѣпрѣга Іоке Гачаница. Бѣди въ нѣи вѣчная радостъ и блажені покоі мѣа септѣврїа 24 гдне 1841.
230. Овде леже кости Саве супруге Митра Гаћанице. Поживље лета 45. Умрије 15. окромбра 1885.
231. І. Н. Ц. А. І. У. Д. Г. Зѣ почиваетъ рабъ божіа Іоко Гачаница. Бѣд омѣ вѣчная радост и блажені покоі. Прѣстави се лѣта 1843.
232. І. Н. Ц. І. ІГ ХГ Зѣ почиваетъ рабъ божіа Бошко Гачаница і поживлѣ лѣта 57. Прѣстави ся 1855. новврїа 12.
233. Зѣ почиваетъ раба божія Стоя сѣпрѣга Спасоя Поповича. Бѣди въ нѣи вѣчная радостъ и блажені покоі. Прѣстави се године на 1838.¹⁰⁶
234. І. Н. Ц. І. ІГ ХГ Зѣ почиваетъ рабъ божіа Іово Коюнчія. Поживлѣ лѣта свѣхѣ 66. Прѣстави се маїа 24. 1879.¹⁰⁷
235. И. Н. Ц. Ј. Овђе леже земни остатци Ристе супруге Јована Кујунѣића. Поживље лета 55 а прѣстави се 20 д(ецембра) 1886.
236. И. Н. Ц. Ј. Овђе лежи Анна шћи Митра Гаћанице. Поживи Умрије 1887.
237. И. Н. Ц. Ј. Овђе почива Алекса Грујица 1850—1902; жена Мара Р. Аћимовић 1853—1890; жена Петра Р. Ђук 1867—1902; ћерка Јелка удата Драгумилович 1878—1939. Покој им вѣчни.^{107a}
238. И. Н. Ц. Ј. Овђе почива Илија Грујица. Поживи 65 год. Умро 25 децембра 1885.
239. И. Н. Ц. Ј. Овђе леже земни остатци Ане супруге Ристе Груице. Поживље 75 год. Умрије 1899. фебруара.
240. ІГ ХГ ІІ КІ Зѣ почива раба божія Свзана Дамяновица. Богъ да в прости. (Прѣста)ви се въ лето гдне 1763.
241. Зѣ почиваетъ рабъ божіа Митаръ Марков. Бѣди омѣ вѣчна радостъ 1779. мѣа новѣра.
242. божіа сінъ Іоке Грѣице 1855.
243. ІГ ХГ И. Н. Ц. И. Зѣ почиваетъ рабъ божіа Ристо Груица. Бѣди омѣ вѣчная радостъ и блажені покоі. Прѣстави се на 1861.

Сл. 12. Сѣоменик Пеѣтра Курѣовића из 1832. г.

Fig. 12. Monument à Petar Kurtović datant de 1832

Сл. 13. Сѣоменик Панѣа Грујице из 1832. г.

Fig. 13. Monument à Panto Grujica datant de 1832

Сл. 14. Споменик Ристе супруге Петра Билића из 1849. г.

Fig. 14. Monument à Rista, épouse de Petar Bilić, datant de 1840

Сл. 15. Споменик Ристе супруге Гаврила Шаравала из 1843. г.

Fig. 15. Monument à Rista, épouse de Gavril Šparavalo, datant de 1843

244. ИГ ХГ I. Н. Ц. I. Здѣ почиваетъ раба вожія Мара супруга Іована Грѣце і поживѣ 34 лѣта і прѣстави се на 1862.

245. ИГ ХГ Почиваетъ рабъ вожи Іованъ Зѣво ва л(е)т(о) ,40 (1800).¹⁰⁸

246. Здѣ почиваетъ раба вожія Роса Іована Марготе супруга. Бѣди ой вѣчная радость и влажени покой. Прѣстави ся лѣта гподня мѣсца септемврія дѣнь 20. 1797.¹⁰⁹

247. Зде почиваетъ рабъ вожи Сава Еврадов(и)ћа. Бог да и прости и благослови. Прѣстави се ва лето на 1771.¹¹⁰

248. Јованка супруга Петра Чозіе 1827.

249. I. Н. Ц. Я. I. У. Д. С. Здѣ почиваетъ рабъ вожі Ріста супруга Ристе Пѣша. Бѣди в нѣи вѣчная память и влажени покоі. Прѣстави се 1841.¹¹¹

250. I. Н. Ц. I. ИГ ХГ Здѣ почиваетъ раба вожіа Марія супруга Четка Бисерчіча. Бѣди ой вѣчная радость і влажени покой. Прѣстави ся 1850. апріла 19.¹¹²

251. I. Н. Ц. I. ИІ КЯ М. Д. Р. Здѣ почиваетъ рабъ вожи Бошко Тасовацъ. Бѣди омѣ вѣчная радость і влажени покой. Прѣстави се 1833.¹¹³

252. Здѣ от (Прѣ)стави се ва мѣсца декемра 27. 1812.

253. ИГ ХГ ИІ КЯ Здѣ почиваетъ рабъ вожи Лазар Ротѣла. Бѣди омѣ вѣчная радость і влажени покой. Прѣстави се на 1824.¹¹⁴

254. ИГ ХГ I. Н. Ц. Д. Здѣ почиваетъ рабъ вожі Лазаръ Бокѣнъ і поживѣ лѣта 15 мѣсца августа 24 и прѣстави се на 1866.¹¹⁵

255. I. Н. Ц. I. ИГ ХГ Здѣ почиваетъ рабъ вожи Петаръ Ковачевичъ. Бѣди омѣ вѣчная радость и влажени покон. Прѣстави ся лѣта господня на 1806.¹¹⁶

¹⁰⁴ Види напомену бр. 20.

¹⁰⁵ У Мостару су 1923. г. постојале две породице Кујунџић. Једна је славила Св. Јована Крститеља, а друга Св. Стефана. Уп. М. С. Поповић 9,22.

¹⁰⁶ Поповићи славе две славе: Св. Јована Крститеља и Св. Ђорђа. Уп. М. С. Поповић 9,22.

¹⁰⁷ Најстарији споменик једног кујунџије потиче из 1691. године. Уп. Р. Станић, *Надгробни споменици са натписима из XVII и XVIII века у гробљу на Пашиновицу у Мостару*, стр. 160, бр. 7.

^{107a} До сада је евидентирано 14 надгробника са натписима који обележававају гробове припадника ове породице. Њихови потомци славе Св. арханђела Михаила. Уп. М. С. Поповић 43.

¹⁰⁸ Тешко је претпоставити да је од ове породице постала породица Зубац, као што је случај са следећим породицама: Влабег — Влабеговић, Шаин — Шаинович, Кујунџија — Кујунџић и сл.

¹⁰⁹ Види напомену бр. 27.

¹¹⁰ Види напомену бр. 82.

¹¹¹ Види напомену бр. 76.

¹¹² Ова породица нема потомака у Мостару.

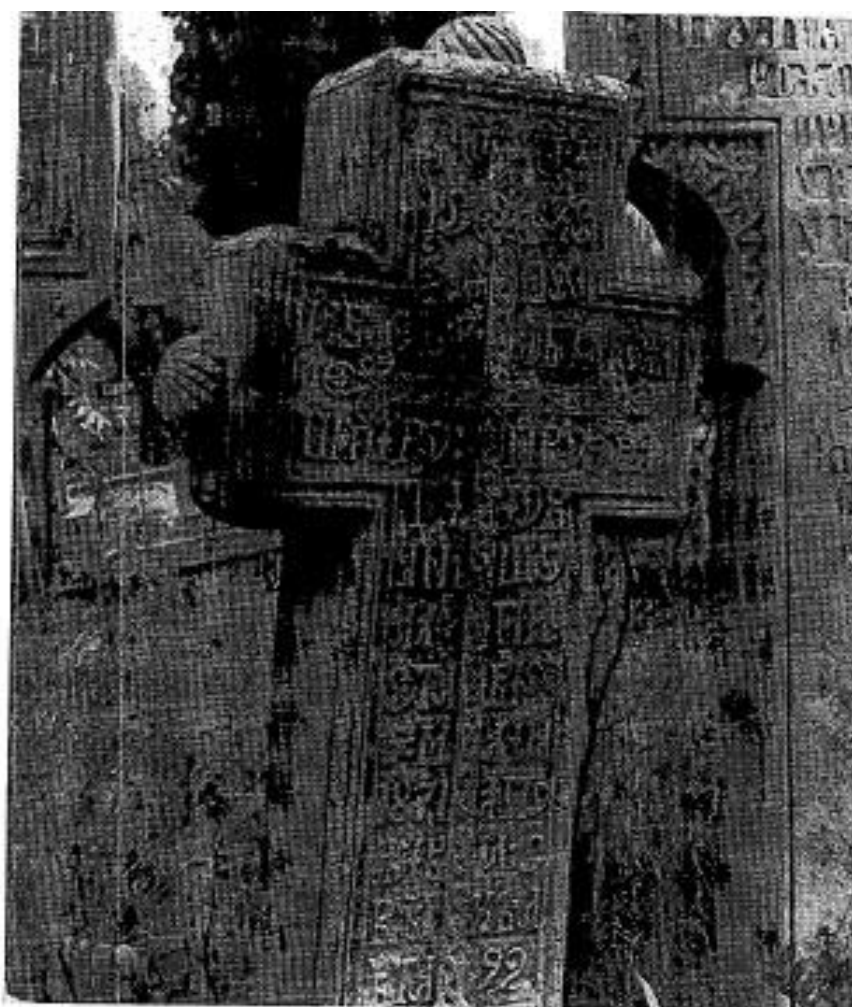
¹¹³ Тасовац је породица која слави Св. арханђела Михаила. Уп. М. С. Поповић 45.

¹¹⁴ Ротуле немају наследника у Мостару.

¹¹⁵ Ова породица без потомака има 7 евидентираних надгробника са натписима.

¹¹⁶ Овај Петар је претходник познате личности из исте породице Пера Ковачевића који је назван „Бертоло“. Био је претплатник неких публикација пре 1850. У. В. Ђоровић 40.

256. **ЇГ ХГ** Зѣ почиваетъ рабъ в(о)жи Ішванъ Пѣдала на 1805.¹¹⁷
257. Зѣ почиваетъ рабъ божі Ішванъ . . . 1781.
258. **ЇГ ХГ НІ КЯ** авт рабъ Симеонъ
Вѣчна мѣ радость . . на 1785.
259. **І. Н. Ц. І. НІ КЯ** 1859. Зѣ почиваетъ рабъ божі Іово Швничъ. Бѣди омѣ вѣчная радость и влажени покой. Прѣстави се лѣта господня мѣсѣца маія 5. Поживши лѣта 28.¹¹⁸
260. **І. Н. Ц. І. НІ КЯ М. А.** Зѣ почиваетъ рабъ божі Чиро Чирічъ. Бѣди омѣ вѣчная радость и влажени покой. Прѣстави се мѣца янѣарія дѣнъ 10 на 1835. лѣта господня.¹¹⁹
261. **І. Н. Ц. І. Н. М. А. Д.** Зѣ почиваетъ рабъ божіа Стана счї Чѣра Чиріча. Прѣстави ся 1834.
262. Зѣ почиваетъ рабъ божіа Стана сѣпрѣга Рїсте Чиріча. Бѣдї ой вѣчна радость і влажени покой. Прѣстави се мѣсѣца фѣрѣфара 16 лѣта господ.
263. **І. Н. Ц. І. ЇГ ХГ** Зѣ почиваетъ рабъ божі Іованъ Ковачѣвїчъ. Пожївѣ лѣта свѣх 31. Прѣстави се авгѣста 1878.¹²⁰
264. **І. Н. Ц. І. ЇГ ХГ НІ КЯ** Зѣ почиваетъ рабъ божі Перо Ковачѣвїчъ Шарац. Пожївѣ лѣта 67. Прѣстави се 22 іюніа 1876.¹²¹
265. **І. Н. Ц. А. М. А. Р. Б.** 1815. Зѣ почиваетъ рабъ божі Ристанъ Ковачѣвичъ. Бѣди омѣ вѣчная радость.
266. **ЇГ ХГ** Зѣ почиваетъ рабъ в(о)жи Томо Ковачѣвичъ. Прѣстави се в лѣта ѿ сотворения мира на 1803.
267. **І. Н. Ц. І. На** 1815. Зѣ почиваетъ рабъ божі Дамянъ Рїсте Бована. Бѣди омѣ вѣчная радость.¹²²
268. **ЇГ ХГ** Почиваетъ раба божіа Ішвана ,а ѿ к (1720)
269. Ісѣсъ Хр(ї)сто(сѣ) Зѣ почиваетъ рабъ божі Чорчѣ отроче Петра Бована 1832.
270. **І. Н. Ц. І. ЇГ ХГ** Зѣ почиваетъ раба божіа Сара сѣпрѣга Рїсте Бована. Пожївѣ лѣта 40. Прѣстави се 1876.
271. **І. Н. Ц. І. І. Н. І. К. М. А. Р. Б.** Зѣ почиваетъ рабъ божі Міхаїлъ сїнъ Рїсте Ѣворїне. Пожївѣ лѣта 34. Прѣстави се 1870. апрїла 26. Б. Ё. К. Р. І. М.¹²³
272. Овѣ леже синови Јове Бована Урош и Милан. Урош живїю мјесеци 15. Умрије 1891. у септеб.
273. **І. Н. Ц. Ј** Овдје почивају кости Рїсте Бована. Поживлѣ лета 60. Прѣстави се 15. августа 1879.
274. **ЇГ ХГ НІ КЯ** Зѣ почиваетъ рабъ божі Гшчѣпа сѣпрѣга Стан(и)шѣ Бѣковича на 1836.¹²⁴
275. **І. Н. Ц. І. У. Г. К. І.** Зѣ почиваетъ рабъ божі Іово Маслѣша. Бѣди омѣ вѣчна радость и влажени покой. Прѣстави се на 1839.¹²⁵
276. **ЇГ ХГ** Зѣ почиваетъ рабъ божі Іово штроче Рїстана Рѣтѣле 1836.
277. **І. Н. Ц. Ј.** Овѣ почива Мара кѣер Рїсте Бокуна рођ. 6. октомбра 1864. Умрије 8 маја 1876.
278. **І. Н. Ц. Ј.** Овѣ почива Анђа . . . Бокуна. Упокоји се год. 1906. Мир пепелу твою.¹²⁶

Сл. 16. Сїоменик Шїира ѿрозан Јован Шола из 1871. г.

Fig. 16. Monument à Špiro, "appelé Jovan Šola", datant de 1871

Сл. 17. Сїоменик Ристїа Рекаља, ѿловина XIX века

Fig. 17. Monument à Risto Rakalj, milieu du XIXe siècle

Сл. 18. Споменик Лазара Дабича из 1831. г.

Fig. 18. Monument à Lazar Dabić datant de 1831

Сл. 19. Споменик Јова Палавестре из 1863. г.

Fig. 19. Monument à Jovo Palavestra datant de 1863

279. И. Н. Ц. Ј. Овђе леже земни остатци Јована Бокуна. Поживље љета 76. Престав се 7 августа 1889. Вјечити спомен и блажени покои. Амин.^{126а}

280. И. Н. Ц. И. НѢ КѢ ЗДѢ почиваетъ равъ вожі Дамянъ Бокѣн. Бѣди емѣ вѣчная радостъ і владѣ жєні покой. Прѣстави се 1840.

281. И. Н. Ц. Ј. Овђе леже земни остатци Ристе Лазе Бокуна српског добротвора. Поживље год. 49. Пресели се у вѣчност 26 марта 1893.

282. ИѢ ХѢ И. Н. Ц. Я. ЗДѢ почиваетъ равъ вожі Никола Бокѣнѣ. Поживлѣ лѣта 75. Прѣстави се годѣне 1840.

283. И. Н. Ц. Л. ЗДѢ почиваетъ раба вожія Мара сѣпрѣга Лазара Бокѣна. Прѣстави се лѣто господня 1859.

284. И. Н. Ц. И. ИѢ ХѢ ЗДѢ почиваетъ равъ вожі Станко Бѣковичѣ. Поживлѣ лѣта 72. Прѣстави се 1868.

285. ИѢ ХѢ И. Н. Ц. И. ЗДѢ почиваетъ равъ вожі Димітріє сѣнѣ Станіше Бѣковича і поживлѣ лѣта 15 і прѣстави ся лѣто 1847.

286. И. Н. Ц. Ј. ИѢ ХѢ Овђе почивају земни остатци Јованке супруге Ристе Вуковича. Поживље љета 55 а прѣстави се 29. д. 1892.¹²⁷

287. Прѣстави ся Спасѣе Рѣличѣ на 1808 априла 26.¹²⁸

¹¹⁷ Ова малобројна породица је ишчезла у Мостару.

¹¹⁸ Шушићи немају своје наследнике у XX веку.

¹¹⁹ Види напомену бр. 59.

¹²⁰ Изгледа да није постојала само једна породица Ковачевић. О томе сведоче њихови потомци, односно породице које славе Св. Ђорђа, Св. Петра и Павла, и Св. арханђела Михаила. Уп. М. С. Поповић 20, 31, 43. Споменици породица Ковачевић расејани су по свим православним гробљима у Мостару.

¹²¹ Да ли се овај Перо може довести у везу са Пером Ковачевићем званим „Бертоло“? Види напомену бр. 116.

¹²² Бовани немају потомке у Мостару. Њихово порекло се везује за Љубиње. Уп. Ј. Дедијер 317.

¹²³ Оборине су породица чијих је 15 споменика до сада евидентирано. Они славе Св. Јована Крститеља. Уп. М. С. Поповић 8. Милинко Оборина је био међу првим претплатницима часописа и књига до 1850. Уп. В. Ћоровић 40.

¹²⁴ Вуковићи су угледна и стара српска породица. На пашиновачком гробљу је сахрањен 1787. свештеномонах Аксентије рођен у Мостару „от племена Вуковића“. Уп. Р. Станић, нав. дело 168, бр. 107. Иначе, Ристо Вуковић је био један од мостарских књигољубаца. Уп. В. Ћоровић 40. Вуковићи славе Св. Јована Крститеља. Уп. М. С. Поповић 4,5. Јово и Саво Вуковић су били утемељивачи „Гусала“. Уп. Педесет година „Гусала“ 292.

¹²⁵ Маслеше немају потомке у Мостару.

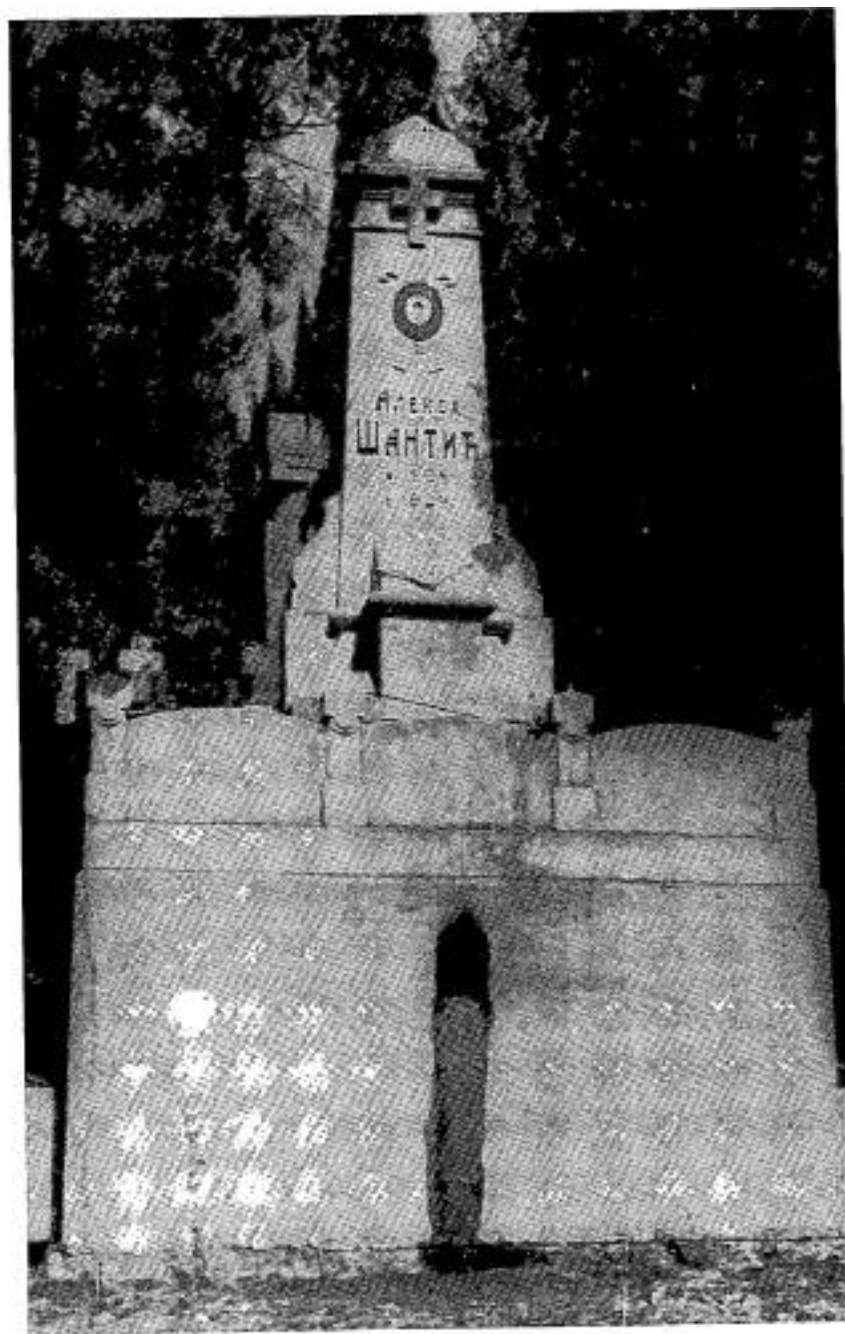
¹²⁶ Породица Бокун је овековечена са 7 споменика на којима су уклесани натписи. Нема потомака у XX веку.

^{126а} Јован Бокун је потписник представке Земаљској влади у Сарајеву. Уп. В. Ћоровић 89.

¹²⁷ Јованка је супруга личности која се налази у списку претплатника књига и часописа до 1850. у Мостару. Уп. В. Ћоровић 40.

¹²⁸ Релиће не срећемо међу српским мостарским породицама које славе крсну славу, али су забележени међу члановима помагачима и међу извршним члановима „Гусала“. Уп. Педесет година „Гусала“ 302, 312.

288. **ЇГ ХГ Равъ** божи **Здѣ** почивають вѣчна мѣ радость Томо 1806. **Милович. Прѣстав.** 129
289. **І. Н. Ц. І. НІ КЯ М. А. Р. Б.** **Здѣ** почивають равъ вожи **Міча Радашіновичъ.** Бѣди омѣ вѣчная радость і влажени покой 1814.
290. **Здѣ** почивають равъ вожі **Перо Чвкъ.** Бѣди омѣ вѣчная радость и влажени покой і прѣставі се лѣта 1833. **двокра(а)** 26. 130
291. **І. Н. Ц. І. ЇГ ХГ** **Здѣ** почивають рава вожія **Сока сѣпрѣга Милинка Оборіне.** Роді се шктовра 6. на 1828. Прѣставі се на 1868. **іюля** 28.
292. **ЇГ ХГ И. Н. Ц. І.** **Здѣ** почивають штрочѣ **Савка Мил(и)нка Оборіне** 1862.
293. **И. Н. Ц. Ј.** Овѣ леже земни остатци **Јованке** супруге **Васе М. Оборине.** 21. маја 1904. Овај споменик подиже јој захвални син **Милинко.**
294. **И. Н. Ц. Ј. ЇС ХС НІ КА** Овѣ починају земни остатци **Ристе** супруге **Милинка Оборине** рођена **Милићевих.** Поживѣ 50 љета а пресели се у вѣчност дана 5 јануара 1891. Лака ти црна земља и блажени покой.
295. **И. Н. Ц. Ј.** Овѣ леже земни остатци **Милинка Оборине.** Поживѣ године 76. Пресели се у вѣчност 17 новембра 1895. Овај споменик подижу му његови синови. Један уздисај и прѣстаде туга, болови и вај неумитна сила што се вѣчношћу креће узе трошан живот, али споменик неће. Не, мили оче, нити сузе наше на твој гробу што ће росит суву траву и увело цвеће до задњег часа угаснути неће. 130а
296. **И. Н. Ц. Ј.** Овѣ починају земни остатци **Васе Оборине** 1864 + 2. фебруара 1907. Овај му споменик подиже захвални син **Милинко.**
297. **ЇГ ХГ** **Здѣ** почивають **Ішванка** ці **Ішвѣ Оборіне.** Роді се 17 **іюля** 1861. Прѣставі се 1869.
298. **І. Н. Ц. І. ЇГ ХГ М. А. Р. Б.** **Здѣ** почивають равъ вожі **Ішво Оборіна.** Поживѣ всѣхъ лѣта 42. Прѣставі се лѣта ѿ **Хрїста** 1877. **марта** 27.
299. **І. Н. Ц. І. ЇГ ХГ** **Здѣ** почивають рава вожія **Роса** сѣпрѣга **Ристана Оборіне** і поживѣ лѣта 59 і петъ мѣці. Прѣставі ся лѣто **гднѣ** 1855. **мѣца шктовра** **д(в)нѣ** 8.
300. **ЇГ ХГ** **Здѣ** почивають **Светозаръ** ѿ **Ішвана Оборіне.** Роді се 1868 **янѣара** 26. Прѣс(тави се) 1870. **янѣа(ра)** 19.
301. **І. Н. Ц. А. Н. М. Я. М. Р. Б. М. К.** **Здѣ** почивають равъ вожи **Ристанъ.** Бѣди омѣ вѣчная радость и влажени покой. **Ристанъ Оборина.** Прѣстави се на 1853.
302. **ЇГ ХГ І. Н. Ц. І.** **Здѣ** почивають штрочѣ **Ристо Милинка Оборине** 1851.
303. **ЇГ ХГ НІ КЯ** **Здѣ** почина равъ **Ишвана Плевни** 1803.
304. **И. Н. Ц. Ј.** **Родољуб (Љубо) М. Оборина** 10/XI 1872 23/V 1935. Овај споменик подиже му сестра **Мара.**
305. Овѣ леже земни остатци **Јове И. Билића.** Поживѣ год. 47. Упокоји се 13 **марта** 1890. 131
306. Овѣ борави вѣчни санак супруга **Василија Илије П. Билића** рођена **Оборина.** Роді се 26 маја 1861. Пресели се у вѣчност 28 јануара 1901.
307. **І. Н. Ц. І. ЇГ ХГ** **Здѣ** почивають равъ вожі **Михо** сін **Перѣ Білича.** Поживѣ лѣта 19. Прѣставі се 1 **апріла** 1875.
308. **І. Н. Ц. І. ЇГ ХГ** **Здѣ** почивають равъ вожі **Ристо** сін **Перѣ Білича.** Поживѣ лѣта 22. Прѣставі се 16 **іюля** 1876.
309. **І. Н. Ц. І. ЇГ ХГ** **Здѣ** почивають равъ вожі **Петаръ Біличъ.** Бѣди омѣ вѣчная радость. (Прва половина XIX века).
310. **І. Н. Ц. І. ЇГ ХГ** 1817 **Биличъ.**
311. **І. Н. Ц. І. ЇГ ХГ** **Здѣ** почивають рава вожія **Риста** сѣпрѣга **Петра Білича.** Бѣди ѿ вѣчная радость і влажени покой. Прѣставі ся лѣта 1849. **марта** **д(в)нѣ** 12.
312. **ЇГ ХГ** **Здѣ** почивають равъ вожі **Анна** ці **Петра Білича** 1849. **сѣтѣмра** 10.
313. Овѣ леже земни остатци **Росе** супруге **Пере Билића.** Поживѣ љета 60. Умрије 29 **октомра** 1887.
314. **И. Н. Ц. Ј.** Овѣ леже земни остатци **Олге И. Билића.** Пресели се у вѣчност у 15 ој год. 19 јануара 1906.
315. **ЇГ ХГ НІ КЯ І. Н. Ц. І.** **Здѣ** почиывает равъ **в(ожи)** **Никола** . . . (крај XVIII века).
316. **Здѣ** почивають равъ вожи **Лазаръ Грѣвишчъ.** Богъ да га прѣстї і помене ѿ царствѣ небесномъ. Прѣставі се на 1842. 132
317. **І. Н. Ц. І. ЇГ ХГ** **Здѣ** почивають равъ вожі **Цвѣта** сѣпрѣга **Лазара Грѣвише.** Прѣставі се 1860. 133
318. **І. Н. Ц. І. М. А. Р. Б.** **Здѣ** почивають рава вожія **Мария** сѣпрѣга **Томѣ Милѣтича.** Прѣстави се на 1850. 134
319. **И. Н. Ц. Ј.** Овѣ почина **Ристо Мијатовић.** Поживѣ год. 35. Упокоји се 28 **марта** 1885. Овај споменик подижу му сестре **Јелка** и **Сока.** 135
320. **І. Н. Ц. І. К. А. Р. Б. А. ЇГ ХГ НІ КЯ** **Здѣ** почивають рава вожія **Ішванка.** Бѣди вѣчная радость і влажени сѣпрѣга **Ішвана Миятовича** 1865.
321. **І. Н. Ц. І. ЇГ ХГ НІ КЯ** **Здѣ** почивають равъ вожи **Јово Миятовичъ.** Живѣ 58 год радость и влажени покой. Прѣстави се 1885.
322. **ЇГ ХГ І. Н. Ц. І.** **Здѣ** почивають равъ **Никола** сінъ **Ішвѣ Миятовича** 1860.
323. **ЇГ ХГ НІ КЯ** 1854. го. **Здѣ** почивають равъ вожи **Никола Миятовичъ.** Бѣди омѣ вѣчная радость і влажени покой мѣсѣца **апріла** 5.
324. **ЇГ ХГ НІ КЯ** **Здѣ** почивають равъ вожи **Ишванъ.** Прѣставі се ва лето на 1814.
325. **Здѣ** почивають штрочѣ **Ристо** **Сщепана** **Дзичеро-ица** на 1824. 136

Сл. 20. Споменик Алексе Шантића који су ћорумили устџаше
Fig. 20. Monument à Aleksa Šantić, démoli par les oustachi

326. И. Н. Ц. Ј. Овђе леже земни остатци Росе супруге Николе Вућура. Поживље год. 103. Упокои се 11 деце(мбра) 1897.
327. І. Н. Ц. І. ІЃ ХЃ Здѣ почиваетъ раба вожі Нікола Ђвчѣрѣ. Поживѣ лѣта 74. Прѣстави се 17 сѣтѣмбра 1861.
328. ІЃ ХЃ І. Н. Ц. А. Здѣ почиваетъ Чѣрча (Ђурђа) сѣпрѣга Іѡвана Попадїча, поживѣ лѣта 70. Прѣстави се (прва половина XIX в.).¹³⁷
329. ІЃ ХЃ І. Н. Ц. І. Здѣ почиваетъ раба вожія Іѡванка сѣпрѣга Ђѣрѣ Шѣрана, поживѣ лѣта 26. Прѣстави се на 1864.
330. ІЃ ХЃ НІ КІ Овђе почїва раба вожія Дѣспа сѣпрѣга Аїїма Тѣфѣкчїѡ. Поживѣ лѣта 13. Прѣстави се на 1877.¹³⁸
331. Овде леже кости Ристе Кадијевића. Поживље лѣта 61. Умрије 1 јануара 1883.
332. ІЃ ХЃ НІ КІ Здѣ почиваетъ раба вожі Сѣфтанѣ Пиѣѡ і поживѣ лѣта 51 і прѣстави се 5 авгѣста 1868.¹³⁹

333. І. Н. Ц. І. М. А. Р. Б. Здѣ почиваетъ раба вожія Сара мати Ристана Пиѣѡ. Ђѣди ной вѣчна радостѣ . . . (половина XIX в.)
334. І. Н. Ц. І. Р. А. К. І. М. Н. Здѣ почиваетъ раба вожі Драго Дѣнчїчѣ. Ђѣди ѡмѣ вѣчна радостѣ і блаженї покой. Прѣстави се на 1814.
335. І. Н. Ц. І. ІЃ ХЃ Здѣ почиваетъ раба вожі Пѣтарѣ Глїгїчѣ і поживѣ годїна 55. Прѣстави се мѣсѣца авгѣста 20. 1848.
336. ІЃ ХЃ НІ КІ М. А. Р. Б. Здѣ почива раба вожія Сара Іѡванови(ћ). Ђѣчна мѣ памѣт. Прѣстави се мїца фѣвр. 11 днѣ ва лето господня на 1753.¹⁴⁰
337. Нїкола Катїчѣ. Ђѣчна мѣ. 1811.
338. Здѣ почиваетъ раба вожія Савка сѣпрѣжица Трипка Кѣнїча. Ђѣди ной вѣчна радостѣ и блаженї покой. Прѣстави се на 1828 мїца априла 16.¹⁴¹
339. ІЃ ХЃ І. Н. Ц. А. Здѣ почиваетъ раба вожія Аїїна сѣпрѣга Аїѡе Кѣнїча. Поживѣ лѣта 86 а прѣстави се 1867.
340. І. Н. Ц. І. ІЃ ХЃ Здѣ почиваетъ раба вожіа Савка сѣпрѣга Чѡрѣ Кѣнїча. Поживѣ лѣта 35. Прѣстави се на 1867.

¹²⁹ Између два рата нису постојали Милојевићи који су славили крсну славу.

¹³⁰ Породица Ђук слави Св. Василија Великог и Св. арханђела Михаила. Уп. М. С. Поповић 2,46.

^{130a} Милинко Оборина је један од састављача и потписника Уредбе о раду школе у Мостару 1858. Уп. В. Ђоровић 63.

¹³¹ Билићи спадају међу најугледније српске мостарске породице. Из ње је потекао Никола Билић, један од првих Мостараца школованих у иностранству (Одеса). Нарочито су били активни многи Билићи у Српском пјевачком друштву „Гусле“. Потпредседник „Гусала“ био је Душан Билић. Из ове породице потичу ризничари, тајници, благајници и књижничари овог друштва. Четири Билића били су одборници, пет почасни чланови, три добротвори, осам утемељивачи, двадесет извршни чланови, а седам помагачи. Уп. *Педесет година „Гусала“* 279—305. Душан и Милан Билић били су режисери позоришних представа, а *Смарагда* и *Ленка Билић* глумице. Више Билића бавило се глумом и певањем у хору. Исто 90—92. *Перо Билић* је био потписник представке коју су Мостарци 1881. упутили Земаљској влади у Сарајеву. Уп. В. Ђоровић 89.

¹³² У Мостару је 1923. постојала породица *Шћѣпа Грубешкић* која је славила Св. архиђакона Стефана. Уп. М. С. Поповић 61.

¹³³ *Грубеша Трифко* као потомак *Лазарев* био је извршни члан „Гусала“. Уп. *Педесет година „Гусала“* 296.

¹³⁴ Види напомену бр. 100.

¹³⁵ *Мијатовићи* славе Св. Николу. Уп. М. С. Поповић 55.

¹³⁶ Види напомену бр. 37 и 38.

¹³⁷ *Попадићи* су стара мостарска породица. Она је ишчезла у неодређено време.

¹³⁸ Презиме ове породице настало је по занимању. Уп. Р. Станић, *Прилог проучавању старих мостарских заната* 145—160.

¹³⁹ Ова породица необичног назива је нестала.

¹⁴⁰ Види напомену бр. 65.

¹⁴¹ Једанаест споменика на овој парцели гробља на Пашиновцу сведочи о релативној бројности ове породице чији су представници умирали од 1816. до 1898. Она је продужила свој живот у XX веку. Слави Св. Ђорђа. Уп. М. С. Поповић 20. Важну улогу је играла у активности „Гусала“ помажући је на различит начин. Уп. *Педесет година „Гусала“* 293—309.

341. **ЇГ ХГ** Зѣ почиваетъ Илія сінъ Гіме Ксіча 1841.
 342. Зѣ почиваетъ штрочѣ Ішва Ішвана Ксіча. Прѣставі се мѣсѣца іюна 20. 1859.
 343. **ЇГ ХГ НН КЯ** Овѣ почива рабъ вожі Ефтан сін Гімата Ксіћа. Поживѣ љѣта 33. Прѣстави се октовѣра годинѣ 1884.
 344. **І. Н. Ц. І. Н. А. І. Р. М. К. Б. Я. І.** Зѣ почиваетъ рабъ вожі Трипко Ксічъ. Бѣди ѡмѣ вѣчна радостъ и блаженіи покой. Прѣстави се на 1816. мѣца іюлія двѣтъ 20.
 345. **І. Н. Ц. І. ЇГ ХГ** Зѣ почиваетъ рабъ вожі Ятанасіѣ Ксічъ. Бѣди ѡмѣ вѣчна радостъ і блаженіи покой. Прѣставі се лѣта господня 1854. сѣп(т)мѣра.
 346. **ЇГ ХГ І. Н. Ц. І.** Зѣ почиваетъ рабъ вожі Гіматъ Ксічъ і поживѣ лѣта 64 і прѣстави се лѣта господня на 1878.
 347. **И. Н. Ц. Ј.** Овѣ леже земни остатци Јове Риста Куића рођ. 1859. Пресели се у вѣчност 11 деце(мѣра) 1898.
 348. Овѣ леже земни остатци Ристе Куића рођ. 1817. Пресели се у вѣчност 20 маја 1887.

Anciens monuments funéraires serbes à Mostar — Épitaphes du cimetière de Pašinovac

RADOMIR STANIĆ

A Mostar, comme dans peu de villes de l'ancienne république yougoslave de Bosnie-Herzégovine, se trouvent trois cimetières serbes anciens: à Bjelušine, à Pašinovac et en haut de l'église orthodoxe ancienne. S'étant rendu compte de l'importance des inscriptions funéraires en tant que sources historiques de premier ordre pour les recherches sur les Serbes de Mostar, l'auteur du présent texte a étudié systématiquement, pendant des années, les épitaphes en question pour publier ensuite plusieurs ouvrages contenant des centaines d'épitaphes qui comportent les données les plus diverses datant des XVIIe, XVIIIe et XIXe siècles et présentant une grande importance pour les recherches sur les vieilles familles serbes de Mostar.

Dans le présent texte l'auteur publie 348 inscriptions figurant sur les monuments funéraires du cimetière de Pašinovac, dont 22 datent du XVIIIe siècle et 154 de la première moitié du XIXe. Les épitaphes consacrées aux femmes sont au nombre de 141, alors que les autres sont celles des défunts et de leurs enfants. Parmi les monuments dont les épitaphes sont publiées ici se trouve bon nombre de ceux qui sont élevés sur les tombes des membres de vieilles et illustres familles serbes, telles que les Marković, les Šola, les Čupina, les Ivanišević, les Palavestra, les Ćirić, les Obradović, les Kovačević, les Bilić etc. Très nombreux étaient les membres des familles qui portaient les noms suivants: Grujice, Milinković, Kurtović, Šparavalo, Miletić, Gaćanica, Bokun, Oborina. Ont été relevés aussi les noms de famille insolites, tels que:

Gale, Golo, Prerad, Pedala, Peš, Rotula, Ekmečija, Ćuk, Margeta, Skavela, Karišik, Zubac etc.

Grâce au fait que l'auteur du présent texte a déjà publié un grand nombre d'épitaphes figurant sur les monuments funéraires des deux cimetières les plus grands, Bjelušine et Pašinovac, elles sont devenues de précieux documents scientifiques pour l'étude de l'histoire de la ville sur la Neretva, dont surtout l'histoire de la population serbe.

Étant donné qu'au cours de la guerre de 1992—1994 un grand nombre de monuments funéraires a été détruit dans le but de faire disparaître les témoignages sur la présence séculaire des Serbes à Mostar, les recherches effectuées sur les cimetières orthodoxes serbes de Mostar et la publication des épitaphes de ces cimetières ont une immense portée, tant du point de vue scientifique que du point de vue de l'actualité nationale et politique. Une bonne partie de ces inscriptions ayant été détruite, leur publication équivaut à la récupération des sources authentiques qui peuvent contribuer à l'étude des questions d'ordre économique, social, culturel et autres relatives au passé des Serbes dont le plus grand nombre a dû, malheureusement, abandonner la ville de Mostar où ils ont vécu pendant cinq siècles. L'expulsion des Serbes facilite l'islamisation et la croatisation forcées, qui ont pour but d'anéantir le noyau orthodoxe et serbe de cette ville. Les épitaphes publiées seront, semble-t-il, les seules preuves de l'existence plusieurs fois séculaire des Serbes sur le sol de Mostar.